

Sisekaitseakadeemia

Politsei- ja piirivalvekolledž

Kerly Simulman

STALKING KUI AHISTAMISE ERIVORM: SELLE OLEMUS JA
VIKTIMISATSIOON

Lõputöö

Juhendaja:

Uno Traat, MA

Muraste 2014

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Politsei- ja piirivalvekolledž	Kuu ja aasta: mai 2014
Töö pealkiri eesti keeles: <i>Stalking</i> kui ahistamise erivorm: selle olemus ja viktimisatsioon	
Töö pealkiri võõrkeeles: Stalking as a specific form of harassment: Its Nature and Victimization	
Töö autor: Kerly Simulman	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lühikokkuvõte: lõputöös on 45 lehekülge, millele on lisatud 9 lisa kogumahuga 20 lehekülge. Töö sisaldab 12 joonist ning 4 tabelit. Töö kirjutamisel on kasutatud 52 allikat, sealhulgas 29 ingliskeelset. Käesolev lõputöö kuulub sotsioloogia valdkonda ning selle eesmärk on kirjeldada <i>stalking</i>'ut kui nähtust ning selgitada välja selle esinemine ning tagajärjed ohvritele. Eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisküsimust: 1) kui sagedane on <i>stalking</i>'u esinemine Eestis, 2) missuguseid kannatusi on <i>stalking</i> ohvritele põhjustanud, 3) millised on levinumad ahistajate tüübid, 4) kuivõrd <i>stalking</i>'u ohvriks sattunu on Eesti õiguskaitseorganitelt abi saanud. Uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutati andmekogumismeetodina ankeetküsitlust, millele vastas 63 respondentit: 27 tuntud isikut ja 36 üliõpilast. Uurimuse tulemusena leidis kinnitus hüpotees, et valimi moodustanud tuntud inimesed satuvad neli korda sagedamini <i>stalking</i>'u ohvriks (44% – 12 juhtumit) kui üliõpilased (11% – 4 juhtumit). <i>Stalking</i> põhjustas sageli erinevaid psüühilisi tagajärgi, samuti esines mitmeid kehalisi reaktsioone. Ohvritest viiendik vajab psühholoogi või psühhiaatri abi. Tuntud inimesed sattusid peamiselt võõraste ning üliõpilased tuttavate ohvriks. <i>Stalking</i>'u puhul oli vähestel ohvritel kokkupuude politseiga ning ühelgi juhul menetlust ahistaja tegevuse suhtes ei alustatud, sealhulgas ka juhtumite suhtes, mis sisaldasid ähvardamist. Autor leiab, et <i>stalking</i>'ut esineb Eestis küllaltki sagedasti, kuid samas ei ole Eesti seadusandluses tihti <i>stalking</i>'u tegu võimalik süüteona kvalifitseerida, kuna puudub vastav süüteokoosseis. Uurimistöö tulemustele toetudes leiab autor, et Eestis tuleks <i>stalking</i>'u vastu võidelda õiguskaitsemeetmetega ning seetõttu vajab Eesti õigussüsteem <i>stalking</i>'uvastast süüteokoosseisu. Mida varem suudetakse ohtu näha, seda efektiivsemalt on võimalik tagajärgi ennetada. Autor teeb ettepaneku uurida <i>stalking</i>'uvastase seaduse vastu võtnud riikide süüteokoosseise, et pakkuda välja vastav süüteokoosseis karistusseadustiku isikuvastaste kuritegude peatükki. Lisaks pakub autor sõnale <i>stalking</i> eestikeelse vaste jälvama.</p>	
Võtmesõnad: ahistamine, jälitamine, tagakiusamine, ähvardamine, psühholoogiline ähvardamine, psühholoogiline vägivald, naistevastane vägivald	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>assault, stalking, persecution, harassment, threatening, psychological harassment, psychological violence, violence against women</i>	
Säilitamise koht: Politsei- ja piirivalvekolledži raamatukogu	
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Aivar Toompere	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Uno Traat	Allkiri:

SISUKORD

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. STALKING KUI AHISTAMINE.....	7
1.1. <i>Stalking</i> 'u mõiste ja olemus.....	7
1.2. <i>Stalking</i> 'u tüpoloogiad.....	10
1.3. Viktimisatsioon ja <i>stalking</i> 'u mõju ohvrile	13
1.4. <i>Stalking</i> ja õigusloome.....	17
2. UURIMUS STALKING'U KOHTA EESTIS	22
2.1. Uurimuse eesmärk, meetod ja valim	22
2.2. <i>Stalking</i> 'u esinemine ning ahistajat iseloomustav informatsioon.....	23
2.3. <i>Stalking</i> 'u esinemist kajastav informatsioon	28
2.4. <i>Stalking</i> 'u tagajärjed ning ohvrite pöördumine politseisse.....	31
KOKKUVÕTE	36
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	45
LISA 1. Mullen, Pathé, Purcell'i <i>stalking</i> 'u tüpoloogia	46
LISA 2. Mullen, Pathé, Purcell'i ohvrite klassifikatsioon.....	48
LISA 3. Tabel 1. Isikuomadused ja käitumisviis enne ja pärast <i>stalking</i> 'ut	49
LISA 4. ÜRO kuriteoohvrite definitsioon	50
LISA 5. Joonis 2. <i>Stalking</i> 'u levimus Euroopa Liidus	51
LISA 6. Ankeetküsimustik	52
LISA 7. Tabel 4. Ahistaja tegevus ja tegevuse sagedus	62
LISA 8. Ohvrite täpsustused küsimustele nr 17 ja 30	63
LISA 9. Ohvrid, keda respondendid tunnevad/teavad.....	65

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

Ahistaja – *stalking*’ut teostav isik.

Erotomaania – haiglaslikult suur sugutung (Eesti...24.03.2014).

FRA – *European Union Agency for Fundamental Rights*, Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet.

Isikuõigused ehk tsiviilõigused – riigi seadustega määratletud üksikisiku põhiõigused, mille eiramist nimetatakse diskrimineerimiseks (nt sõna-, usu-, kogunemisvabadus ning õigus võrdsele avalikule kohtlemisele (Riigiteadused...10.04.2014).

KarS – karistusseadustik (Lühendid...08.05.2014).

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik (Lühendid...08.05.2014).

Ohver – isik, keda on ahistatud *stalking*’ut teostades.

PACE – *The Parliamentary Assembly of the Council of Europe*, Euroopa Nõukogu Parlamentaarne Assamblee.

Stalking – tegutsemis- või käitumisviis, millega ahistaja pidevalt ja korduvalt häirib teise isiku elu sedavõrd, et teine isik kogeb end ahistatuna, häirituna, stressis olevana ning tunneb hirmu kas enda või oma lähedaste turvalisuse pärast.

Terroriseerimine – pidevalt kiusates või ähvardades kedagi psüühilise pinge või hirmu all hoidma; psüühilist pinget tekitades kellegi üle võimutsema (Eesti...24.03.2014).

TsMS – tsiviilkohtumenetluse seadustik (Lühendid...08.05.2014).

Tuntud isikud või inimesed – saadete “Eesti otsib superstaari” finalistid ning “Tantsud tähtedega”, “Laulud tähtedega” ja “Su nägu kõlab tuttavalt” osalejad.

VÕS – võlaõigusseadus (Lühendid...08.05.2014).

Üliõpilased – Tallinna Ülikooli ja Sisekaitseakadeemia üliõpilased.

SISSEJUHATUS

Tänapäeva maailmas, kus inimestel on sõltumata riigipiiridest üha enam võimalik viisavabalt ringi reisida või tehnikavahendeid kasutades vabalt suhelda, on üha olulisemaks muutunud turvalisuse küsimus. Vabadusega kaasnevad kiired ja mõtlematud tutvused võivad aja möödudes muutuda ebameeldivateks või isegi ahistavateks. Järjest enam inimesi kogeb ahistamist interneti või telefoni teel ning pole ka harvad juhtumid, kus inimesest saab füüsilise jälitamise ohver. Inglise keeleruumis kasutatakse sellise teo kirjeldamiseks sõna *stalking*, mis tähendab jälitamist ja varitsemist. Sellega iseloomustatakse tegu, kus üks isik oma korduva ahistava ja pahatahtliku käitumisega segab teise isiku normaalset elu, ohustades tema turvatunnet.

Stalking'u teemal on Ameerika Ühendriikides ja Euroopa erinevates riikides läbi viidud küllalt palju uurimusi, kuid Eestis on teemat vähe kajastatud. Teema aktuaalsust tõendavad Ameerika Ühendriikides ja erinevates Euroopa riikides vastu võetud *stalking*'uvastased seadused, mille alusel on *stalking* kuriteona karistatav. Samuti tegeletakse teemaga aktiivselt Euroopa Nõukogu Parlamentaarses Assamblees (*The Parliamentary Assembly of the Council of Europe* (edaspidi PACE)). PACE raportis kajastatud uurimused näitavad, et ca 10% Euroopa elanikkonnast on langenud ja langeb *stalking*'u ohvriks ning *stalking*'ut peetakse tänapäeval tõsiseks sotsiaalseks probleemiks (Wurm 2013:3).

Töö autor on valinud teema "*Stalking* kui ahistamise erivorm: selle olemus ja viktimisatsioon", et uurida Eestis *stalking*'u esinemist. Kuigi Eestis pole teemat eriti uuritud ning *stalking*'ut kriminaliseeritud, on ajakirjandus kajastanud mõnel korral juhtumeid, kus tuntud inimesed on sattunud *stalking*'u ohvriteks (Vainküla 2004). Sellest tulenevalt on lõputöö eesmärk kirjeldada *stalking*'ut kui nähtust ning selgitada välja selle esinemine ning tagajärjed ohvritele. Antud lõputöö on eelkõige sotsioloogiline uurimus, millega soovitakse juhtida tähelepanu *stalking*'ule kui sotsiaalsele probleemile. Lisaks soovib autor pakkuda välja ingliskeelsele sõnale *stalking* täpsema eestikeelse vaste.

Eesmärgi saavutamiseks on lõputöö raames püstitatud alljärgnevad uurimisküsimused:

- kui sagedane on *stalking*'u esinemine Eestis;
- missuguseid kannatusi on *stalking* ohvritele põhjustanud;
- millised on levinumad ahistajate tüübid;

- kuivõrd *stalking*'u ohvriks sattunu on Eesti õiguskaitseorganitelt abi saanud.

Töös on püstitatud hüpotees: tuntud inimesed satuvad *stalking*'u ohvriks sagedamini kui üliõpilased.

Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded: ankeedi väljatöötamine, uurimuse läbiviimine, analüüsi teostamine ning võrdlusandmete kogumine. Uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutati andmekogumismeetodina ankeetküsitlust. Empiiriline uurimus viidi läbi ajavahemikul 01.02.2014–15.03.2014 küsitlusprogrammiga *LimeSurvey*. Küsitlus sisaldas 36 valikvastustega küsimust ning vastajatele tagati anonüümsus. Ankeet saadeti 270 inimese e-posti aadressile, kuid teadmata on, kui paljud selle kätte said või tähelepanu pöörasid ning seda lugesid. Täidetud ankeetküsitluse tagastas 65 respondenti. Valimi moodustasid Eesti tuntud isikud (“Eesti otsib superstaari” finalistid, “Tantsud tähtedega”, “Laulud tähtedega” ning “Su nägu kõlab tuttavalt” osalejad) ning Tallinna Ülikooli ja Sisekaitseakadeemia üliõpilased.

Töö koosneb kahest põhiosast. Esimeses antakse ülevaade *stalking*'u mõistest ja olemusest ning *stalking*'u erinevatest tüpoloogiatest. Samuti käsitletakse viktimisatsiooni, mis põhineb peamiselt Ameerika Ühendriikides ja Euroopas läbiviidud uurimustel. Lisaks tutvustatakse Ameerika Ühendriikides ning Euroopas *stalking*'uvastaste seaduste vastuvõtmise ajalugu ning Eesti karistusseadustiku (edaspidi KarS) süüteo koosseise, mille karistatava teo kirjeldused ning tunnused sarnanevad enam *stalking*'u teoga ning mida on mainitud töös käsitletavates rahvusvahelistes dokumentides. Peamiselt toetutakse ingliskeelsetele allikatele. Siinses töös on kasutatud õigusaktide 02.01.2014 seisuga redaktsioone.

Töö teises osas tuuakse tuntud inimeste ja üliõpilaste seas läbi viidud uurimuse tulemused ja analüüs, milles vastatakse uurimisküsimustele. Ankeetküsitluse tulemusi töödeldi ning graafikud koostati *Microsoft Excelis*.

Lõputöö empiirilise osa tulemused annavad selgema arusaama *stalking*'u esinemisest tuntud inimeste ja üliõpilaste seas ning *stalking*'ust põhjustatud tagajärgedest ohvrile. Kokkuvõttes teeb autor järeldused ning ettepanekud teema edasiseks käsitlemiseks.

1. *STALKING* KUI AHISTAMINE

Stalking on ingliskeelne sõna, mida sõnaraamatutes on tõlgitud kui jälitama, salakavalalt järgima, lähenema (Illustrated...1998:809), lähedale hiilima, luurama (Silvet 2002:1139) ning eelkõige iseloomustatakse selle sõnaga jahil kasutatavat taktikat. Inglise keeleruumis on sõna omandanud tähenduse isiku käitumise osas, kes järjepidevalt jälitab või muul viisil tungib teise isiku ellu (Mullen, Pathé & Purcell 2009:1). Mitmed riigid (nt Iirimaa, Küpros, Leedu, Saksamaa, Itaalia) kasutavad *stalking*'u puhul sõna *ahistama* (Protecting...2007:10–11). Soome keeles on sõna *vaino* (Uusi...2013), mis tähendab tagakiusamist, vaenamist, vaenu (Pall 2003:650).

Kuna eesti keeles *stalking*'u täpne vaste puudub ning autor leiab, et sõnad jälitama ja ahistama ei kata kõiki sõna tähenduse aspekte, teeb autor ettepaneku eestikeelse vastena kasutusele võtta sõna *jälvama* ning *stalking*'ut teostava isiku vastena *jälvaja*. Autori arvates iseloomustavad antud sõnad nii jälitamist, järgnemist, halvamist kui ka ahistamist ning näitavad, et tegemist on hälbiva käitumisega.

Siinses töös kasutab autor ingliskeelset sõna *stalking* ning isikut, kes *stalking*'ut teostab, nimetatakse ahistajaks.

1.1. *Stalking*'u mõiste ja olemus

Stalking'ust on kujunenud sotsiaalne probleem, mis ei saa ainult märkimisväärset avalikku tähelepanu, vaid on juba mitmes riigis klassifitseeritud kuriteo erivormina. *Stalking*'ut on defineeritud kui püsivat ahistamist, kus üks isik püüab luua korduvalt kontakte teise isikuga, tehes seda teisele isikule soovimatult (Mullen, Pathé, Purcell 2001:9). Seejuures võib ahistaja tegevus koosneda paljudest erinevatest tegutsemise taktikatest. Näiteks on Suurbritannias *stalking*'u seaduseelnõus määratletud *stalking*'ut tegevusena, millega isik teeb järgnevaid tegevusi (Finch 2001:13):

- järgneb, jälgib, viibib, teise isiku läheduses või läheneb talle;
- helistab (ka n-ö vaikivad kõned) teisele isikule, kontakteerub muude elektrooniliste vahendite abil või kasutab teisi kontakteerumise viise;
- viibib, jälgib, läheneb või siseneb kohta, kus teine isik elab, töötab või mida teine isik korduvalt külastab;

- häirib omandit, mis ei kuulu talle ja mis on teise isiku valduses;
- jätab solvavaid, põhjendamatu või soovimatuid asju kohta, kus teine isik elab, töötab või mida teine isik korduvalt külastab;
- annab teisele isikule soovimatuid, põhjendamatu või solvavaid asju;
- muu tegevus seoses teise isikuga, mille tulemusel teine isik tunneb end suure tõenäosusega ahistatuna, häirituna, stressis olevana või hirmu enda või kolmanda(te) isiku(te) (kelle suhtes tal on kaitsmiskohustus või kellega ta on seotud) turvalisuse suhtes.

Meloy ja Gothard nimetavad *stalking*'ut kinnisideega jälitamiseks ning määratlevad seda kui konkreetsele indiviidile suunatud ebanormaalselt ja pikaajalist käitumismustriga ähvardamist või ahistamist (Meloy, Gothard 1995:258). Seda on tõlgendatud teona, mis hõlmab endas kuritegu, pikema aja vältel tegutsemist ning mis on ähvardav ja potentsiaalselt ohtlik (Meloy 1998:2).

Õiguslikult defineeritakse *stalking*'ut kui struktuurset lähenemist, mis tähendab *stalking*'u toimumist juhul, kui tõendid näitavad teatud käitumismustri olemasolu (Spitzberg 2002:262). Ameerika Ühendriikides omistatakse *stalking*'u mõistele peamiselt kolm tunnust (Meloy 1998:2; Miller 2001, ref Spitzberg 2002:262):

- 1) tahtlik tegevus;
- 2) otsene või kaudne oht, mis on tõendatud soovimatu mustriaga;
- 3) sellisest käitumisest tingituna kogeb ohver põhjendatud hirmu.

Spitzberg ütleb, et need kolm tingimust kujutavad spetsiifilisi tõendusmaterjale *stalking*'u defineerimiseks. Samas mainib ta, et uurijad ja teoreetikud defineerivad *stalking*'ut pigem jälitatavast või tagakiusatud objektist lähtuvalt. (Spitzberg 2002:262) Nad kirjeldavad *stalking*'ut kui olukorda, milles üks indiviid sunnib peale soovimatut ja hirmu tekitava kommunikatiivse lähenemisega käitumist, tungides sellega teise isiku ellu (Mullen, Pathé & Purcell 2000:3). Teiste sõnadega on *stalking*'ut defineeritud kui “teise isiku tahtlikku, kuritahtlikku ning korduvat jälitamist ja ahistamist, mis ohustab tema turvalisust” ning on välja toodud, et kõige levinum keelatud konkreetne tegu *stalking*'u mustris on jälitamine või jälgimine ning üldiselt peab ohver teadma, et teda on ahistatud selleks, et *stalking*'ut teostavat isikut kriminaalkorras karistada. (Meloy 1998:2)

Töö autor leiab, et tunded, mida teine isik *stalking*'u puhul kogeb, on väga subjektiivsed ja individuaalsed. Erinevad inimesed võivad hirmu, ahistamist, häiritust või stressi kogeda erinevates olukordades väga erinevalt ning kindlasti sõltub see muuhulgas nende psüühikast. Seega ei saa kõiki tegevusi, mis tekitavad teise isiku käitumisega kelleski eespool kirjeldatud reksioone, koheselt käsitleda *stalking*'una, vaid pigem peaks vaatlema igat juhtumit eraldi.

PACE võrdõiguslikkuse ja mittediskrimineerimise komitee raport defineerib *stalking*'ut Mullen, Pathé, Purcell'i järgi ning toob välja *stalking*'us kasutatavad tegevused. Need on (Mullen *et al* 2009:2-3; Wurm 2013:5–6):

- 1) kommunikatsioon, mis hõlmab sidet ohvriga telefoni teel, kirjalikus või elektroonilises vormis, sealhulgas tekstisõnumeid ning e-posti ja interneti kasutamist;
- 2) füüsiline sissetung inimese ellu: järgnemine või jälitamine, valvamine, lähedal viibimine, lähenemine, koju sissemurdmine, töökohale minemine, lähenemine ohvri sõpradele või sugulastele;
- 3) ümberkehastumine, millega ahistaja teostab tegevusi ohvri nimel, tühistades teenuseid, tellides kaupa, esitades nt tagasiastumispalve töökohale või saates teistele pahatahtlikke kirju või e-maile;
- 4) volitatud isikute kasutamine: teiste värbamine ohvri ahistamiseks või *stalking*'u teostamiseks, näiteks valekaebused politseile, ametlikud või võltsitud õigustoimingud;
- 5) halvustamise kampaaniad: valede ja pahatahtlike süüdistuste või kuulujuttude levitamine plakatite, lendlehtede, reklaamide vahendusel, materjalide avaldamine interneti- ja sotsiaalvõrgustike lehekülgedele (Twitter, Facebook), mis on kas laimava või piinlikkust tekitava sisuga (nt seksuaalse sisuga fotod).

Kuigi paljud *stalking*'ule tüüpilised käitumismustrid ei pruugi iseenesest kujutada ohtu, näiteks helistamine või kirjade saatmine, siis nende kombinatsioon teiste tegevustega ja kestvus teevad selle destrukttiivseks (Wurm 2013:6). Bowater on öelnud, et *stalking* on intiimne, psühholoogiline suhe ahistaja ja ohvri vahel. See suhe lukustab ohvri hirmu ja isolatsiooni maailma, kus ta arvab, et ei ole kedagi, kes usuks või saaks teda aidata, et ahistaja kontroll tema elu üle peatuks (Bowater 2011). Seetõttu iseloomustatakse *stalking*'ut mõnikord kui psühholoogilist vägistamist või kui psühholoogilist terroriseerimist (Bowater 2011; Wurm 2013:6).

Autor leiab, et *stalking*'u puhul ei ole võimalik välja tuua konkreetseid tegevusi, vaid pigem on tegu ammendamatu loeteluga, mis võib seisneda täiesti tavapärastes tegevustes, kuid mis mõjuvad ohvrile negatiivselt isiku tegevuse kaudu, kes seda teeb, ning samuti ajalise faktori mõjul.

Lisaks sellele, et ahistajad kasutavad *stalking*'u puhul erinevaid tehnikavahendeid, on interneti levik toonud kaasa ka uue mõiste – *küberstalking*. Selleks, et oma ohvrit ahistada, ei ole ahistajal vaja olla füüsiliselt lähedal, vaid seda saab teha, kasutades erinevaid tehnikavahendeid (nt globaalne positsioneerimissüsteem ehk GPS, piilukaamera paigaldamine), mis võimaldavad ohvrit jälgida ja kasutada kogutud infot ahistamiseks ise eemal viibides (The model...2007:15–16). Seega ei pea ahistaja ja ohvri vahel olema füüsilist kontakti ning nad ei pea olema *stalking*'u ajal ühes ruumis,

vaid võivad viibida isegi erinevates riikides. Antud asjaolu suurendab *stalking*'u levimist, kuna ründamine toimub küberruumis, kus pole riigipiire ning sagedasti on just seetõttu neid juhtumeid keeruline uurida ja lahendada.

Wurm toob välja ka *süvenenud stalking*'u definitsiooni, mida iseloomustab käitumismuster, kus tegudega tungitakse teise isiku privaatsesse ellu ning mille intensiivsus aja jooksul kasvab ja mis võib viia füüsilise vägivallani (Wurm 2013:6). Lisaks hirmule ning füüsilistele rünnakutele (Bowater 2011; Mullen *et al* 2001:9) võib *stalking* mõnikord viia mõrvani (Bowater 2011; Finch 2001:126–130). Geistman toob välja, et arvukad uuringud on näidanud *stalking*'ut kui naisetapu ennustajat, mis tähendab, et tapmise toimepanemisele on eelnenud *stalking* (Geistman 2011:213).

Samas on leitud, et *stalking* on pigem käitumine kui psüühiline häire ning seejuures on erinevaid motiive, mis viivad isiku sellise pahatahtliku tagakiusamiseni. Kõige tõhusamaks probleemi lahendamise viisiks peetakse eelkõige kriminaalõigust ning psühholoogilist ravi. (Wurm 2013:6)

Eespool kirjeldatust selgub, et *stalking*'u puhul on tegemist ohvri ahistamisega ning kuigi ahistamine võib sisaldada *stalking*'ut, ei ole see *stalking*'uga piiratud. Finch on öelnud, et kõiki *stalking*'u juhtumeid saab määratleda ahistamisena, kuid kõik ahistamise juhtumid ei sisalda endas *stalking*'ut (Finch 2001:1–2).

Ülaltoodust lähtuvalt leiab autor, et *stalking*'u puhul on tegemist ahistamise erivormiga. Antud lõputöös defineerib autor *stalking*'ut kui tegutsemisviisi, millega ahistaja pidevalt ja korduvalt häirib teise isiku elu sedavõrd, et teine isik kogeb end ahistatuna, häirituna, stressis olevana ning tunneb hirmu kas enda või oma lähedaste turvalisuse pärast. Siinkohal peab autor oluliseks ühe ja sama isiku poolt konkreetse ohvri vastu suunatud korduvaid tegevusi, mis võivad oma olemuselt olla erinevad.

1.2. *Stalking*'u tüpoloogiad

Stalking'u kohta on välja töötatud mitmeid erinevaid tüpoloogiaid ning on leitud, et ahistajaks võib olla kes iganes, kus iganes ning ta võib kuuluda igasse vanusegruppi: lapsest vanurini. Samuti võib ta olla igast majanduslikust või sotsiaalsest staatusest, soost, rassist, etnilisest grupist või seksuaalsest orientatsioonist. (Kimbrough 2001:1) PACE raport toob siiski välja, et ahistajate keskmine vanus jääb vahemikku 30–35 eluaastat (Wurm 2013:6).

Kõige lihtsam *stalking*'u tüpoloogia on jaotus ahistaja ja ohvri suhte alusel. Selles tüpoloogias eristatakse kolme tüüpi (Meloy 1996:156):

- 1) eksintiimne;
- 2) tuttav (pereliige, sõber);
- 3) võõras.

Autor leiab, et ülaltoodud tüpoloogia ei ole selgepiiriline, kuna on tuttavaid, keda teatakse näiteks läbi teise isiku, kuid samas on ka tuttavaid, keda tuntakse küll lähedasemalt, kuid kelle kohta sõber on veel vara öelda. Samuti võib võõraste puhul esineda lisaks täiesti tundmatutele isikuid, keda teatakse või kellega ollakse kohtunud juhusliku kontakti läbi (nt müüja, isik, kellega koos sõidetakse hommikuti tööle vms), samas ei peeta neid veel tuttavateks.

Stalking'u tuntum ja sagedamini refereeritud tüpoloogia on toonud välja Zona. See põhineb vaimse tervise diagnoosil, ahistaja motivatsioonil ning ahistaja ja ohvri omavahelisel suhtel. Zona jagab tüpoloogia kolme kategooriasse ning nimetab neid meelepeteteks. Esimene meelepete on erotomaaniline, mis iseloomustab isikut, kes usub, et ohver on temasse armunud. Teiseks meelepetteks on armastuse kinnismõte. Siia kuuluvad isikud, kellel võib, aga ei pruugi olla erotomaania, kuid kes kannatavad teiste meelepetete ja psühhiaatriliste sümptomite all. Kolmandana toob ta välja hariliku meelepette, kuhu kuuluvad isikud, kes püüavad taastada endist suhet või soovivad kättemaksu. (Zona, Sharma & Lane 1993, ref Van der Aa 2010:46)

Zona tüpoloogia kasutamine eeldab väga põhjalikku informatsiooni ahistaja tervisliku seisundi kohta ning seetõttu on autor seisukohal, et pigem kuulub antud tüpoloogia eriettevalmistuse saanud inimeste pädevusse (nt psühhiaatrid). Ohvrid ei pruugi ahistajaid niivõrd hästi tunda ja isegi kui mingil määral tunnevad, on nende hinnang subjektiivne. Seega ei ole võimalik Zona tüpoloogiat siinse lõputöö raames kasutada.

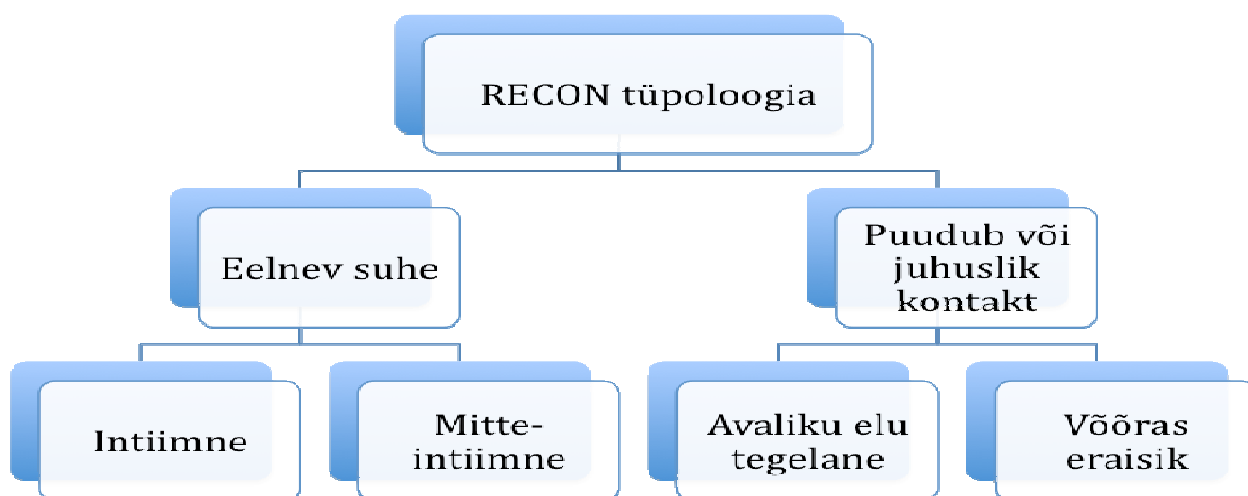
Mullen jt jaotavad *stalking*'u viieks selle järgi, mis põhjusel *stalking* tekkis ning milline on ahistaja motivatsioon ohvri suhtes (vt lisa 1). Samuti sisaldab see tüpoloogia eelnevat ohvri ja ahistaja vahelist suhet, aga ka vaimse haiguse rolli ahistaja käitumises. (Mullen *et al* 2009:17)

Stalking'u teoreetilisel mõtestamisel on veel esitatud mitmeid tüpoloogiaid, kuid osa neist kattuvad eespool mainitutega. Probleemid tüpoloogiatega on tingitud sellest, et need põhinevad teoreetilistel, mitte empiirilistel mudelitel (Del Ben, Fremouw 2002, ref Van der Aa 2010:47). Van der Aa ütleb, et osa tüpoloogiaid on püütud kontrollida reaalsusega, kuid on jõutud järeldusele, et need põhinevad sageli suhteliselt väikestel kliinilistel ja kohtuarstlikel uuringutel. Lisaks kasutatakse kriteeriume, mis kas kattuvad, on puudulikud või on liiga ebakindlad, et nende põhjal langetada otsuseid, mis määraks ahistaja kuuluvuse teatud kategooriasse. Van der Aa toob välja, et ühe *stalking*'u episoodi perioodil võib ahistaja näiteks üle minna eelpool mainitud Mullen'i jt tüpoloogia ebakompetentse

kosilase tüübilt tagasilükatud ahistaja kategooriasse ja sealt uuesti ebakompetentseks kosilaseks (vt lisa 1). (Van der Aa 2010:47) Samal seisukohal, et ahistaja võib viielises tüpoloogias kuuluda erinevatesse kategooriatesse, on ka töö autor.

Tüpoloogiat, milles ei esine kattuvusi ega kategooriamuutusi, nimetatakse RECON (*Relationship and context-based*) tüpoloogiaks. See põhineb ohvri ja ahistaja omavahelistel suhetel ning selle järgi jagatakse tüübid kahte kategooriasse: I tüüp hõlmab isikuid, kes on eelnevalt ohvriga suhtes olnud; II tüüp aga isikuid, kellel ei ole olnud või on olnud juhuslik kokkupuude ohvriga. (Mohandie, Meloy, McGowan & Williams 2006:147–148)

I tüüp jaguneb omakorda kaheks: need, kelle eelnev suhe oli intiimne (abielu, vabaabielu või kohtamas käimine, seksuaalpartnerid), ning need, kelle eelnev suhe ei olnud intiimne (tuttavad, töökaaslased või sõbrad). II tüüpi alagrupidesse kuuluvad need, kes ahistavad ohvrit, kuna ta on avaliku elu tegelane ning tuntud, ja need, kellel puudub ohvriga eelnev kontakt või on ohvriga kohtunud juhusliku kontakti läbi (Mohandie *et al* 2006:148). Need neli kategooriat on märgistatud vastavalt intiimne, mitteintimne, avaliku elu tegelane ja võõras eraisik (vt joonis 1).

Joonis 1. Omavahelistel suhetel põhinev tüpoloogia (RECON)

Mohandie jt leiavad, et selle tüpoloogia järgi on juhtumeid lihtne kategoriseerida, samuti on see kooskõlas teiste mudelitega, kuid peamine on, et selline jaotus arvestab dünaamiliste faktoritega, mis võivad sündmuse jooksul muutuda (Mohandie *et al* 2006:148).

Lähtudes ülaltoodud tüpoloogiate kirjeldusest, toetub autor empiirilises osas Meloy kolme tüübi ja RECON tüpoloogiale ning jagab ahistajad nelja gruppi:

- ekspartner (endine abikaasa, endine elukaaslane);
- tuttav, keda teatakse/tuntakse juba eelnevalt (sõber, sugulane, töökaaslane vms);

- isik, keda teatakse juhusliku kontakti läbi (keegi töölt, tänavalt, koolist vms);
- võõras.

Autor leiab, et ülaltoodud tüpoloogia järgi on küsitletavatel võimalik määratleda talle olemasoleva informatsiooni põhjal ahistaja kuuluvus antud tüpoloogiasse ning see ei eelda ahistaja kohta meditsiiniliste ega muude põhjalike andmete teadmist. Samuti ei eelda see tüpoloogia teadmist, miks ahistaja ohvrit jälitab, vaid lähtub eelkõige nendevahelisest suhtest.

1.3. Viktimisatsioon ja *stalking*'u mõju ohvrile

Viktimisatsioon ehk ohvrustumine või ohvristamine on protsess, mille mõjul inimesest saab ohver. Viktimisatsioon iseloomustab ebasümmeetrilist suhet, mis on kuritahtlik, hävitav, parasiitlik ja ebaõiglane ning paljudel juhtudel seadusevastane. Otsesed ja esmased ohvrid kogevad kuritegu ja selle tagajärgi esimesena. Kaudsed ja teisesed ohvrid, kelleks võivad olla perekonnaliikmed, kannatavad kas emotsionaalselt ja/või majanduslikult, kuid ei pruugi olla ilmtingimata otseselt osalejad või vigastatud. (Karmen 2001:2)

Stalking'ut on nimetatud sooliseks kuriteoks, mis tähendab, et ohvrid on enamjaolt ühest ning teo toimepanijad teisest soost. *Stalking*'u kohta läbi viidud uurimused Ameerika Ühendriikides¹ (edaspidi Ühendriikide uurimus) ja Euroopa Liidus² (edaspidi FRA uurimus) näitavad, et enamik ahistajatest on mehed (Ühendriikide uurimuses 87%, FRA uurimuses 63%) ning ohvrid naised (Ühendriikides 78%) (Tjaden, Thoennes 1998:2; Violence...2014:86). Ka Eestis 2004. aastal üliõpilaste seas läbi viidud uurimus kinnitas, et ohvriks langevad sagedamini naissoost isikud (Muuga 2004:44).

Suurim tõenäosus ohvriks sattuda on noortel vallalistel ja üksikemadel. Vanusegrupis 18–29 oli ohvriks iga viies naissoost isik, samas ei ole leitud *stalking*'u seost haridustaseme ja tööga. (Violence...2014:87–88) Ühendriikides läbi viidud uurimus näitas, et rohkem kui pooltel juhtudel olid ohvrid vanuses 18–29 eluaastat ning alla veerandi 30–39-aastased. Keskmine ohver oli 28-aastane. (Tjaden, Thoennes 1998:5–6)

¹ Uuring viidi läbi november 1995–mai 1996 Poliitikauuringute Keskuse poolt koostöös *The National Institute of Justice* ja *The Centers for Disease Control and Prevention*'iga. Uuring andis esimesed riiklikud andmed *stalking*'u kohta Ühendriikides. Tegemist oli telefoniküsitlusega, mis hõlmas 8000 mehe ja 8000 naise *stalking*'ukogemust. (Tjaden, Thoennes 1998:1)

² Uurimuse viis läbi aastatel 2010–2012 *European Union Agency for Fundamental Rights* ja see hõlmas Euroopa Liidu 28 liikmesriiki (ka Eesti). Uurimuses osales 42 000 naisterahvast vanuses 18–74. Igas riigis moodustas valimi umbes 1500 naisterahvast. (Violence...2014:15-16)

Ahistajate ja ohvrite taustad on väga erinevad. Uurimustest selgus, et enamik ohvreid tunneb ahistajat. Naised satuvad enamjaolt endise intiimpartneri ohvriks (Ameerika uurimuses 59% (Tjaden, Thoennes 1998), FRA uurimuses iga kümnes (Violence...2014:81)), keda saab määratleda kui praegust või endist abikaasat (seda nii sama- kui vastassoost) ja praegust või endist poiss- või tüdruksõpra. Samas selgus, et 21% koges *stalking*'ut intiimpartneri poolt juba enne suhte lõppu, 46% pärast suhte lõppu ning 36% nii enne kui pärast suhte lõppu. Uurimusest selgus, et mehed satuvad ohvriks sagedamini võõraste ning tuttavate, mitte intiimpartnerite poolt. (Tjaden, Thoennes 1998:5–6)

Kuigi mõned kuulsad naised, eriti meelelahutusärist, on teatanud enda ahistamisest, on ekslik arvata, et ohvriks satuvad peamiselt kuulsused. Tuntud inimesed, nagu näitlejad, poliitikud, on sageli sihtmärgiks, kuid peamiselt satuvad ohvriteks ikkagi naised ning seda kõikidelt elualadelt. (Wurm 2013:6)

Mulle, Pathé, Purcell'i klassifitseerivad ohvreid lähtuvalt nende endisest suhtest ahistajaga ning kontekstist, kuhu see on suunatud, kümnelisse gruppi (vt lisa 2). Samas ei ole need grupid täiesti üksteist välistavad ning ohvrite jaotamine on pigem tõlgendamise küsimus (Mullen *et al* 2009:46–53). Samuti võib ohver aja möödudes gruppide vahel liikuda.

Ahistajate tüpoloogias lähtudes näitavad uurimused, et võrreldes teiste tüüpidega on eksintiiimsesse tüüpi kuuluvad ahistajad sageli vägivaldsemad (Dunn 2002, ref Geistman 2011:213; Types...2013), selles grupis on tegu sageli lähisuhtevägivallaga (Walker, Meloy 1998:142).

Ameerika Ühendriikides *stalking*'u ohvriks sattunute seas läbi viidud teine uurimus³ näitas, et *stalking* põhjustab ähvardavate ohtude, pideva ahistamise ning sekkumise ja tungimisega ohvri ellu pikaajalist psühholoogilist kahju. Hirmu all elamine võtab oma osa kvaliteetsest inimlikust elust. Lisaks sellele, et ohvrid muudavad sageli oma välimust või kolivad ära, muudab see ka nende psüühikat, isikuomadusi ja käitumisviise (Hall 1998:136). Uurimusest selgus, et ohvriks sattunud olid enne *stalking*'ut sõbralikumad ja avatumad. Pärast *stalking*'ut muutusid nad ettevaatlikumaks, kergesti hirmu tundvateks, paranoilisteks, kinnisteks ning agressiivseteks (vt lisa 3 tabel 1).

Stalking'u ohvrid kannatavad regulaarselt vaimse tervise, ärevuse ja psühhiaatriliste probleemide all ning sageli pöörduvad nad ravi saamiseks arsti poole. Need probleemid mõjutavad ohvri igapäevaelu, põhjustavad raskusi sõprade, tööandja ja töökaaslastega suhtlemisel (Dunn 2002, ref Geistman 2011:213) ning võivad mõjutada ka töö tootlikkust (Bowater 2011). *Stalking* võib viia

³ Antud uurimus viidi läbi 145 ohvriks sattunu seas ning hõlmas Ameerika Ühendriikide seitset linna: Atlanta, Chicago, Denver, Los Angeles, San Francisco, Newark (New Jersey) ja Columbus (Ohio) (Hall 1998:116–117).

raske psühholoogilise traumani ning tekitada kannatanule pikaajalist kahju, sealhulgas ärevust, depressiooni ning posttraumaatilisi stressihäireid. (Bowater 2011) Ühendriikides läbi viidud riiklik uurimus näitas, et umbes kolmandik naisi ja viiendik mehi tunnistas, et *stalking*'u tõttu on nad pöördunud psühholoogi poole (Tjaden, Thoennes 1998:13).

Spitzberg on erinevate uurimuste põhjal välja toonud *stalking*'u sümptomite liigituse ning leidnud, et 42% ohvritest kogeb ühte või mitut alljärgnevast seitsmest sümptomist (Spitzberg 2002:274–275):

1. üld- või peamised häired (nt stressi sümptomid);
2. tundelised sümptomid (nt ärevus, hirm, terror, viha, ärritus);
3. kognitiivsed probleemid (nt langenud enesehinnang, suitsiidimõtted, abitus);
4. füüsilise tervise probleemid (nt probleemid söögiisu, magamisega, iiveldus);
5. sotsiaalsed probleemid (nt halvenenud sotsiaalsed suhted, elustiilimuutus);
6. ressursi probleemid (nt häired tööl või koolis, majanduslikud probleemid, raha kulutamine kodu turvalisemaks muutmisele);
7. vastupanuvõime (nt luua tugevamaid suhteid perekonna, sõpradega).

Sarnaselt teistele vägivalla vormidele, tunnevad *stalking*'u ohvrid emotsionaalseid reaktsioone. FRA uuringu põhjal on sagedamini esinevad viha (57%), pahameel (50%), hirm (45%), agressiivsus (16%), šokk (15%), piinlikkus (13%), häbi (8%), süütunne (6%). Peaaegu pooltel juhtudel toodi välja 2–3 emotsiooni ning vaid 3% vastas, et neid ei mõjutanud kuidagi *stalking*'u esinemine (Violence...2014:89).

Pikaajaliste psühholoogiliste tagajärgedena toodi rohkem kui pooltel juhtudel välja üks või rohkem ilmingut. Need on ärevus, rahutus (30%), haavatuse tunne (24%), uinumisraskused (19%), enesekindluse kaotus (13%), depressioon (11%), keskendumisraskused (10%), paanikahäired (9%), suhtlemisraskused (9%) ning muu (2%) (Violence...2014:89).

Lähtudes erinevates riikides läbi viidud uurimustest, mis kinnitavad, et *stalking* põhjustab ohvrile psüühilisi vigastusi ja emotsionaalseid kannatusi, ning ÜRO kuriteoohvri definitsioonist, mille kohaselt kuriteoohver on ka isik, kes on kannatanud emotsionaalselt ning kellele on tekitatud psüühilisi vigastusi (vt lisa 4), võib järeldada, et *stalking*'u ohvrite näol on tegemist kuriteoohvritega.

Stalking'u ohvritel on võrreldes mitte*stalking*'u ohvritega suurem tõenäosus muretseda oma isikliku turvalisuse ja ahistamise pärast ning võtta kasutusele erinevaid meetmeid enda kaitsmiseks (Tjaden, Thoennes 1998:13). Uurimustest selgus, et peamiselt püütakse *stalking*'uga ise hakkama saada ning

selleks võetakse kasutusele täiendavaid ettevaatusabinõusid ning räägitakse juhtunust lähikonnas olevate inimestega (vt tabel 2). Samuti püütakse ahistajaga suhelda, kuid samas eeldab see ahistaja isiku teadmist. Kindlasti sõltub meetme valik ka *stalking*'u iseloomust ning kestvusest.

Tabel 2. *Stalking*'u ohvri poolt kasutusele võetud meetodid (Tjaden, Thoennes 1998:13; Violence...2014:90)

Ühendriikide uurimuses välja toodud meetmed	FRA uurimuses välja toodud meetmed
<ul style="list-style-type: none"> • Täiendavad ettevaatusabinõud (22%); • palus perekonna ja sõprade kaitset (18%); • hankis relva (17%); • muutis aadressi (11%); • kolis teise linna (11%); • vältis ahistajat (7%); • rääkis advokaadiga (5%); • muutis liikumisharjumust (5%); • kolis varjupaika (4%); • lõpetas tööl, koolis, väljas käimise (4%); • sulges avalikud registrid (1%); • palkas eradetektiiv (1%). 	<ul style="list-style-type: none"> • Rääkis sõprade ja sugulastega (77%); • teavitasid ahistajat sellest, mida ta neile teeb (43%); • pöördus politsei või kohtu poole, püüdes nii <i>stalking</i>'ut lõpetada (32%); • muutis e-maili aadressi, telefoninumbrit (23%); • kolis mujale ja palus mujalt abi (14%); • sulges sotsiaalvõrgustikud (7%); • võttis ühendust ohvriabiorganisatsiooniga (4%).

FRA uurimuses selgus, et ohvrite jaoks kõige tõsisemad olid solvavad, ähvardavad ja vaikivad telefonikõned (41%), tahtlik järgnemine (22%), põhjuseeta logelemine või ootamine kodu-, töökoha või kooli läheduses (21%), solvava või ähvardava sisuga SMS-ide, e-mailide saamine (19%), tahtlik vara kahjustamine (12%), solvava või ähvardava sisuga kirjade või kaartide saamine (5%), solvavad kommentaarid internetis (3%), intiimsete fotode või videote jagamine internetis või mobiiltelefonis (1%) (Violence...2014:88). Sellest järeldub, et *stalking*'u puhul on peamiselt tegemist psüühiliselt häirivate tegevustega.

Kuigi *stalking* lõppeb tavaliselt 1–2 aasta jooksul, jäävad mõjud pikemalt kestma (Tjaden 1997:1–2; Tjaden, Thoennes 1998:13). Uurimused on näidanud, et *stalking* kestab lühemat aega võõra ning kauem eksintiimse ahistaja puhul (Purcell, Pathé & Mullen 2002, ref Björklund 2010:19). *Stalking*'u lõppemise põhjusteks toodi kolimine (20%), ahistaja leidis uue elukaaslase või abikaasa (18%), politsei kaasamine (15%), ohver rääkis ahistajaga (10%), ahistaja vahistati (9%), ahistaja kolis ära (7%), ahistaja sai abi (6%), ohver leidis uue armsama (4%), ahistaja suri (4%), see lihtsalt lõppes (3%), ahistaja mõisteti kuriteos süüdi (1%) (Tjaden 1997:1–2; Tjaden, Thoennes 1998:13).

Lisaks on täheldatud, et *stalking* põhjustab sageli sekundaarset ohvristumist, mis seisneb selles, et ohver, kes soovib abi saada (nt politseilt), saab seda paludes suurema trauma, kuna politseil kas puudub ettekujutus *stalking*'u tõsidusest ja rasketest tagajärgedest või on nad olukorras tundetud. Tihti saab ohver politseilt vastuse, et nad saavad vaid teatud määral aidata või puuduvad piisavad

tõendid. Ohvrid tunnevad sageli, et tõendite kogumine on nende enda ülesanne. (Wattendorf 2000:11) Samuti satuvad teiseseks ohvriks sõbrad, pere, uus partner või töökaaslased (Wurm 2013:6).

Ühendriikides läbi viidud uurimuses selgus, et *stalking*'ut esineb palju sagedamini kui siiani oli arvatud, puudutades igal aastal 1,4 miljonit täiskasvanud ameeriklast. (Tjaden, Thoennes 1998:13–14) FRA on toonud oma uurimusele toetudes välja, et Euroopa Liidus võib aasta jooksul sattuda *stalking*'u ohvriks 9 miljonit naisterahvast (Violence...2014:81).

Uurimustest selgus, et *stalking*'u tagajärjed saavad tihti pikema ajaperioodi jooksul ning koheselt võib olla raske nende mõju näha. Isikuomaduste, käitumisviiside ja psüühika muutust ei ole alguses märgata, kuid aja möödudes ja korduva häiriva tegevuse tagajärjel tekivad ohvritel erinevad sümptomid. Siinkohal on oluline pöörata tähelepanu *stalking*'ule juba esimeste tunnuste ilmnemisel, mitte lasta *stalking*'ul pikaajaliselt kesta ning ohvrile raskemaid tagajärgi põhjustada. Autor leiab, et *stalking*'u puhul ei saa rääkida konkreetsetest tagajärgedest ohvrile, vaid need on iga juhtumi puhul individuaalsed ning sõltuvad *stalking*'u kestvusest, selle taktikast ning ka ohvri ja ahistaja isiksuse eripärast ning omavahelisest suhtest.

1.4. *Stalking* ja õigusloome

Stalking'ut on nimetatud vanaks käitumisviisiks, aga uueks kuriteoks (Meloy 1998:XIX). Esimene *stalking*'uvastane seadus võeti vastu 1990. aastal Ameerika Ühendriikides Californias (Kapley, Cook 2007:141; Meloy 1998:4). 1996. aastaks oli Ameerika Ühendriikide kõik 50 osariiki *stalking*'uvastased seadused vastu võtnud (Kapley, Cook 2007:141).

Kui 1990. aastatel nähti *stalking*'ut ingliskeelsetes riikides probleemina, siis 2000. aasta alguses hakati sel teemal õiguslikult arutlema ka Saksamaal. Peamiseks küsimuseks oli, kas *stalking* peaks olema kriminaalkoodeksis käsitletud eraldi kuriteona (Smartt 2001:209). Sarnaselt Ühendriikidega kirjeldati Saksamaal *stalking*'ut kui uut sotsiaalset probleemi ning nähti vajadust selle uue kuriteoliigiga võidelda. (Smartt 2001:221) Järgnevatel aastatel hakkasid ka teised Euroopa riigid antud küsimusega tegelema. 2013. aastaks olid Euroopa riikides *stalking*'uvastased õigusaktid vastu võtnud Austria, Belgia, Taani, Saksamaa, Iirimaa, Itaalia, Luksemburg, Malta, Holland, Poola ja Suurbritannia. (De Fazio 2009, ref Wurm 2013:9).

Autorile teadaolevalt on siinse töö kirjutamise ajal *stalking*'uvastased õigusaktid vastu võtnud ka 2011. aasta lõpus Rootsi (Stalking...2011) ning 2014. aasta algusest Soome (Uusi...2013). FRA

uurimuse andmetel on Soomes *stalking*'u levimus 20%–29% ning Rootsis 30%–39% (vt lisa 5 joonis 2) (Violence...2014:85). Seega võib öelda, et *stalking* on järjest enam saamas tähelepanu Euroopa riikides ning tegemist ei ole ainult Läänes esineva nähtusega. Autor leiab, et ka Eesti peaks hakkama *stalking*'u probleemiga aktiivsemalt tegelema, sest mida varem suudetakse näha ohtu, seda efektiivsemalt on võimalik tagajärgi ennetada. *Stalking*'u vastu võitlemist on kirjeldatud täna tasemel, kus koduvägivalla vastu võitlemine oli 20 aastat tagasi (Bowater 2011).

Stalking'ut kui süütegu on endiselt kolmandatele isikutele (sh politsei) raske tõestada, kuna tõenduslike tõendite kogumine on praktiliselt võimatu. (Smartt 2001:223) FRA uurimusest selgus, et peaaegu kolm neljandikku *stalking*'u juhtumitest (74%) ei satu politsei tähelepanu alla ning seda isegi tõsistel juhtudel (Violence...2014:81). Uurimuse andmetel olid peamisteks põhjusteks, miks politsei poole ei pöördutud, järgmised asjaolud (Violence...2014:92):

- ohver tegeles juhtumiga ise või perekonna, sõprade abiga (45%);
- juhtunut ei peetud piisavalt tõsiseks (35%);
- ohver tundis umbusaldust politsei vastu, põhjendades, et ta ei uskunud, et nad saaksid või teeksid midagi (9%).

Ühendriikides on järjest enam hakatud koolitama politseiametnikke *stalking*'u teemal ning ametnikud tunnistavad mitmeid kitsaskohti selliste juhtumitega seoses (Geistman 2001:246–248). Autor leiab, et sarnaseid koolitusi tuleks läbi viia ka Eesti politseiametnike seas, et tõsta nende teadlikust *stalking*'ust ning selle mõjust ohvrile. Tegemist oleks siinkohal eelkõige probleemile orienteeritud politseitöoga, millel oleks ennetav iseloom. Samas on selge, et ainult koolitustest *stalking*'u vastu võitlemiseks ei piisa, kuna tõenäoliselt enamiku juhtumite puhul ei ole hetkel politseil ilma *stalking*'u vastase süüteo koosseisuta võimalik õiguslikult peaaegu midagi teha.

Erinevates Euroopa Liidu dokumentides on *stalking*'ut tõlgitud eesti keelde erinevalt. Nii on Euroopa Liidu 2007. aasta raportis (*Protecting Women from New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union*) kasutatud sõna *ahistamine*. Antud raportis on *stalking*'u vastase võitluse alternatiivse õigusaktina Eesti kohta välja toodud KarS § 137 – eraviisiline jälitustegevus, mis on kvalifitseeritav antud õigusnormile vaid juhul, kui *stalking*'uga teostati süüteo koosseisus kirjeldatud käitumist (Protecting...2007:13). Samas tuuakse Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni eesti keelde tõlgitud versiooni (nimetatud ka Istanbuli konventsiooniks) artiklis 34 ära *stalking*'u kui

jälitamise ning seda sisaldava tegevuse kui korduva ähvardamise⁴ (Euroopa...2011:13). Antud konventsioon on vastu võetud 2011. aastal ning 2013. aasta novembri alguseks oli sellega liitunud 32 riiki (Mis...2013). Eesti veel liitunud ei ole, kuid liitumise korral kohustaks see konventsioon Eestit *stalking*'u probleemiga tegelema. (Euroopa...2011:13)

Lähtudes ülaltoodud rahvusvahelistest dokumentidest, puudub Eesti õigussüsteemis vaste sõnale *stalking* ning erinevates dokumentides leiab sellele erinevaid vasteid (ähvardamine, ahistamine, jälitamine), mis katavad vaid osaliselt selle tähenduse. Samuti selgub Tartu Ülikooli professori Jaan Ginteri selgitusest, et Eestis saab *stalking*'ut kvalifitseerida mõningate tegude puhul teiste õigusnormidega (Ginter 2007:81–82).

Autor leiab, et Euroopa Liidu 2007. aasta raportis käsitletud KarS § 137 – eraviisilist jälitustegevust – ei ole üldjuhul võimalik kvalifitseerida *stalking*'u juhtumiteks. Antud süüteo koosseisu määramiseks tuleb tuvastada konkreetne jälitustoiming, mille isik on toime pannud ning nende loetelu on KrMS § 126³ antud (RKL 3-1-1-158-05). Lisaks eeldab jälitustoimingu spetsiifika kehtiva seaduse tähenduses ennekõike salajasust ning seetõttu ei saa jälitustoiming KarS § 137 mõttes olla avalik (RKL 3-1-1-158-05). *Stalking*'una defineeritavate juhtumite puhul on peaaegu alati ohver teadlik, et ahistaja teda erinevate tegutsemisviisidega jälitab või ahistab, seega ei ole võimalik antud õigusnormi enamiku juhtumite puhul rakendada. Lisaks ei pruugi ahistaja kasutada *stalking*'u teostamisel seaduses toodud jälitustoiminguid.

Autor leiab, et *stalking*'u juhtumeid on võimalik mõnikord kvalifitseerida KarS § 120 järgi ähvardamisena. Riigikohtu kriminaalkolleegium on seisukohal, et sätestatud kuriteo koosseisu objektiks on inimese vaimne tervis, mille ründamiseks kasutab süüdlane psüühilist vägivalda ning seejuures ei eeldata, et ründajal oleks kuriteo toimepanemise hetkel olemas ründevahend, millega ta ähvardab. Riigikohus leiab, et kuriteo koosseisu realiseerimiseks piisab, kui kannatanus kutsutakse esile sedavõrd tugev hirmuaisting, et ta leiab, et on alust karta selle ähvarduse täideviimist. (RKL 3-1-1-11-00)

Karistusseadustiku kommenteeritud väljaandes on ähvardamist iseloomustatud kui kuritegu, millega kahjustatakse kannatanu vaimset heaolu, tekitades temas emotsionaalselt kurnavat hirmutunnet, millega võib kaasneda kehaliste tervisehäirete teke. Häireteks võivad olla kõnehäired, kõhulahtisus, peavalu jms. Lisaks on antud kuritegu suunatud ka isiku tahtevabaduse vastu, kuna hirm ähvardaja ees võib sundida kannatanut oma tahte vastaselt käituma. Seega kujutab ähvardamine psüühilise

⁴ Artikkel 34. Jälitamine: “Konventsiooniosalised võtavad vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et teise isiku vastu suunatud tahtlik tegu, milles teist isikut korduvalt ähvardatakse ning mis paneb teise isiku oma turvalisuse pärast muret tundma, oleks kriminaliseeritav.” (Euroopa...2011:13)

vägivalla kasutamist, mida saab realiseerida vaid siis, kui see on veenev, st kannatanul peab olema alust karta ähvarduse täideviimist (Sootak, Pikamäe 2009:381–382). Samas ei saa väita, et *stalking*'uga teostatavad tegevused kvalifitseeruksid KarS § 120 süüteo koosseisu. Tegevused kvalifitseeruvad juhul, kui ähvardaja on väljendanud isikus hirmu vähemalt ühe seaduses nimetatud tegevuse suhtes. Nendeks tegevusteks on tapmise, tervisekahjustuse tekitamise või olulises ulatuses vara rikkumise või hävitamisega ähvardamine (KarS § 120). Siinjuures ei saa hirm olla abstraktne, vaid peab olema alust eeldada, et ähvardaja võib antud teo ka isiku suhtes täide viia.

Autor leiab, et *stalking*'u puhul ei pruugi tihti esineda ähvardamist ülaltoodud kolme tegevust hõlmates, vaid korduvate ahistavate tegevustega tekitatakse ohvrile psühholoogilist kahju.

Paljud riigid kohaldavad *stalking*'u puhul lähenemiskeeldu. Eestis on seda võimalik teha eraõiguslikult ehk tsiviilmenetluse raames (TsMS § 544) ja avalik-õiguslikult ehk kriminaalmenetluse raames (Lähenemiskeelu...2009:5). Lähenemiskeeldu kui iseseisva tsiviilõigusliku kaitseabinõu kohaldamise eeldused tulenevad VÕS § 1055 ning vastavalt selle paragrahvi lõikele 1 on lähenemiskeeldu kehtestamise materiaalõiguslikuks aluseks kas isikuõiguste rikkumisest tulenev kestev kahju tekitamine või sellega ähvardamine (Vutt 2008:4).

Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaanne selgitab, et selle sätte mõtte kohaselt ei pea õigusrikkumine olema toime pandud (nt kehavigastuste tekitamine), vaid piisab sellest, kui kostja senine käitumine annab alust karta, et ta tekitab kannatanule kehavigastuse või rikub tema isikuõigusi (Varul, Kull, Kõve ja Käerdi 2009:688). Seega saab lähenemiskeeldu kehtestada tsiviilkohtumenetluse korras vastavalt VÕS § 1055 alusel ka siis, kui näiteks isik vajab kaitset kehavigastuse tekitamise, tervise kahjustamise, eraelu puutumatus või muude isikuõiguste rikkumiste korral. Kaitset vajav isik saab siinkohal nõuda lähenemise keelamist, eluaseme kasutamise või suhtlemise reguleerimist või muude sarnaste abinõude rakendamist. Võlaõigusseaduse kommenteeritud väljaande kohaselt saab rakendada lähenemiskeeldu ja muid kaitseabinõudeid esialgse õiguskaitse vahendina. (Varul jt 2009:688)

Kriminaalmenetluses on alates 2006. aasta keskpaigast võimalik lähenemiskeeldu kohaldada isikuvastastes või alaealiste vastu toime pandud kuritegudes kahtlustatavate ja süüdistatavate suhtes. KrMS-st tulenevalt võib ajutist lähenemiskeeldu kohaldada kriminaalmenetluse ajaks vastavalt KrMS § 141¹ järgi. (Kergandberg, Pikamäe 2012:704). Ekspertide hinnangul sõltub aga pikaajalise lähenemiskeeldu määramine peamiselt sellest, kas menetluse jooksul on kahtlustatav kannatanu suhtes väärkohtlemist jätkanud ning millised on kahtlustatava ja kannatanu omavahelised suhted ja probleemid (Lähenemiskeeldu... 2009:9).

Justiitsministeeriumi analüüsisist selgus, et nii ajutist lähenemiskeeldu kui ka kohtuotsusega pikaajalise lähenemiskeeldu saanud isikutest kahtlustati ja/või süüdistati enamust ähvardamises ja kehalises väärkohtlemises. Analüüsis osalenud kannatanu väidete kohaselt oli nendel juhtudel tegemist pigem pikaajalise füüsilise ja vaimse väärkohtlemisega, mitte ühekordse löömise, peksmise või ähvardamisega. Samuti selgus, et analüüsis toodud kõigi lähenemiskeeldu juhtumite puhul tundsid osapooled teineteist (praegused või endised abikaasad/elukaaslased). Ähvardused olid enamjaolt suunatud tervisekahjustuse tekitamisele, tapmisele, korteri või maja süütamisele. Esines ka kannatanu vanemate ja peretuttavate ähvardamist. Lisaks iseloomustas juhtumeid kannatanu vaimne terroriseerimine pidevate solvangute ja mõnitustega, mida tehti nii interneti (MSN, e-mail) kui ka telefoni teel (sh SMS-id). Analüüs ütleb, et vahel kannatanut jälitati, mis toodi antud dokumendis välja *stalking*'una. (Lähenemiskeeldu...2009:10–11)

Autor leiab, et *stalking*'u juhtumite esinemisel on küll tõenäoline rakendada lähenemiskeeldu eraõiguslikult, kuid nagu Justiitsministeeriumi analüüsisist selgus, rakendatakse seda peamiselt lähisuhtevägivalla juhtumite puhul, kus isikud on teineteisele teada. Ohvrile tundmatute isikute puhul on lähenemiskeeldu taotleda keeruline. Siis tuleks esmalt isik kindlaks teha, kuid samas võib see osutuda raskeks, kui pole piisavalt tõendeid ahistaja tegevuste kohta. Lisaks võib lähenemiskeeldu taotlemine võimatuks osutuda juhul, kui ohver ja ahistaja on nt tööalaselt seotud.

Eelolevale tuginedes leiab autor, et käsitletud õigusnorme on *stalking*'u puhul keeruline rakendada. Peamiseks põhjuseks on *stalking*'u kui õigusvastase teo süüteokoosseisu puudumine. Nimetatud süüteokoosseisud hõlmavad *stalking*'ule iseloomulikku käitumist kas osaliselt või üldse mitte. *Stalking*'ut saab kvalifitseerida praeguste õigusnormidega vaid juhul, kui nad hõlmavad süüteokoosseisu kirjelduses olevat tegu. Seega tuleks esmalt seaduseandjal määratleda *stalking* süüteona ning luua süüteokoosseis, millega saaks *stalking*'ule iseloomulikku tegutsemisviisi kvalifitseerida. *Stalking*'u süüteokoosseisu olemasolu karistusseadustiku isikuvastaste kuritegude peatükis aitaks ennetada ja vähendada ohvrile pikaajaliselt kestnud *stalking*'u raskeid tagajärgi ning *stalking*'ut kui hälbivat käitumist. Hetkeolukorras on võimalik *stalking*'ule õiguslikult reageerida pigem juhtudel, kui tagajärjed ohvrile on juba saabunud. Kuna siinse lõputöö maht ei võimaldanud *stalking*'ut põhjalikumalt õiguslikust aspektist uurida, teeb autor ettepaneku järgnevates lõputöodes *stalking*'u vastase seaduse vastu võtnud riikide süüteokoosseisude uurimise ning vastava süüteokoosseisu väljapakkumise karistusseadustiku isikuvastaste kuritegude peatükki.

2. UURIMUS *STALKING*'U KOHTA EESTIS

2.1. Uurimuse eesmärk, meetod ja valim

Lõputöö empiirilise uurimuse abil sooviti välja selgitada *stalking*'u esinemine Eestis tuntud inimeste seas ning võrrelda seda üliõpilaste hulgas toimuvaga. Samuti taheti välja selgitada, milliseid tagajärgi see ohvritele põhjustab. Uurimistöös lähtuti *stalking*'u mõistest kui käitumismustrist, millega *stalking*'ut teostav isik ahistab pidevalt ja korduvalt teist isikut ning kasutab selleks erinevaid taktikaid (nt soovimatute kingituste saatmine, SMS-id, telefonikõned, jälitamine/jälgimine tänaval vms). Nende tegevustega tekitab ahistaja kannatanus hirmutunnet ja stressi ning häirib tema normaalset elu.

Uurimistöe eesmärk oli saada vastused järgmistele uurimisküsimustele:

- kui sagedane on *stalking*'u esinemine Eestis;
- missuguseid kannatusi on *stalking* ohvritele põhjustanud;
- millised on levinumad ahistajate tüübid;
- kuivõrd *stalking*'u ohvriks sattunu on Eesti õiguskaitseorganitelt abi saanud.

Samuti sooviti leida kinnitust püstitatud hüpoteesile: tuntud inimesed satuvad *stalking*'u ohvriks sagedamini kui tavakodanikud.

Siinse uurimuse läbiviimisel kasutati andmekogumismeetodina küsitlust, mis viidi läbi analüüsiprogrammi *LimeSurvey* abil elektrooniliselt kahes etapis. Ajavahemikul 01.02–21.02.2014 edastati ankeetküsimustik tuntud isikutele: “Eesti otsib superstaari” finalistid, “Tantsud tähtedega”, “Laulud tähtedega” ning “Su nägu kõlab tuttavalt” osalejatele. Ajavahemikul 26.02 –15.03.2014 viidi uurimus läbi teises grupis, mille moodustasid Tallinna Ülikooli kasvatusteaduste ning sotsiaalteaduste instituudi kaks magistriõppe õpperühma ning Sisekaitseakadeemia Pääste-, Justiits-, ning Finantskolledži rakenduskõrghariduse ning üks Justiitskolledži kutseõppe rühm. Tuntud inimeste grupis saadeti ankeet individuaalselt 96 isikule, kellest 57 olid nais- ning 39 meessoost. Üliõpilaste grupis saadeti ankeet õpperühma e-posti kaudu 180 üliõpilasele. Ankeedid saadeti koos tutvustusega. Mitme meeldetuletuse saatmise järel vastas küsitlusele kokku 65 respondenti. Kahe vastaja puhul oli kahtlus ebakorrektses esitamises ning seetõttu jäeti need uurimusest välja. Vastajad oli esimeses grupis 27 ning teises 36. Vastata paluti ka juhul, kui ankeedi saajal puudus *stalking*'u kogemus. Paaril juhul vastas kirja saaja, et ei soovi antud uurimuses osaleda, kuna see

tooks esile negatiivseid mälestusi. Tõenäoliselt oli nende puhul tegemist *stalking*'u ohvritega, kes ei soovinud juhtunut meenutada. Lisaks paluti respondentidel, kes ise polnud sattunud *stalking*'u ohvriks, välja tuua, kas nad tunnevad või teavad kedagi, kes on *stalking*'u ohvriks sattunud ning võimalusel neid juhtumeid lühidalt kirjeldada.

Ankeetküsimustiku vastajatest oli 59% (37) nais- ning 41% (26) meessoost, kellest umbes pooled (31) olid vanuses 18–25 eluaastat ning kesk- (27) või kõrgharidusega (24). Rahvuseks oli 89% (56) märkinud eestlane ning 11% (7) venelane. Vastanutest 60% (38) töötas püsivalt, vabakutselisena või projektipõhiselt ning 30% (19) õppis. Abielus, vabaabielus või suhtes oli 68% (43), vallalisi 29% (18) ning 3% (2) vastanutest oli lesed.

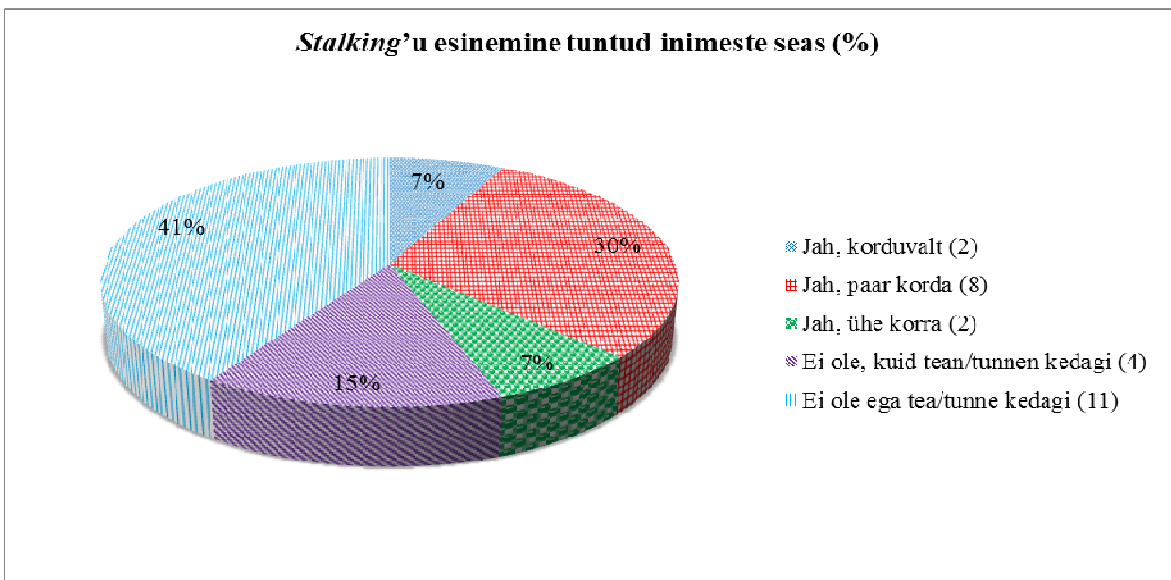
Ankeetküsitlus oli anonüümne ning sisaldas kokku 36 valikvastustega küsimust (vt lisa 6), millest osa oli omavahel seotud eelneva küsimuse vastusevariandiga. Küsimustik oli jaotatud viide ossa. Esimeses küsiti informatsiooni ahistaja kohta, kus selgitati välja respondendi sattumine *stalking*'u ohvriks ning ahistajat puudutav informatsioon. Teises osas küsiti informatsiooni *stalking*'u, selle motiivi ning taktika kohta. Kolmandas osas selgitati välja *stalking*'u tagajärjed, selle mõju ning reaktsioon ohvrile. Neljandas osas küsiti ohvri kokkupuute kohta politseiga seoses *stalking*'uga. Viienda osa moodustas üldinformatsioon respondendi kohta.

Ankeetküsitluse tulemusi analüüsiti mõnel juhul kahe grupi osas eraldi. *Stalking*'u taktikat, tagajärgi ning kokkupuudet politseiga analüüsiti kõigi ohvrite osas üldiselt ning põhjalikumalt käsitleti analüüsis *stalking*'u juhtumeid, mis sisaldasid endas ähvardamist. Kõik järeldused, mida empiiriline uurimus sisaldab, on tehtud antud lõputöö valimi osas ning need ei ole laiendatavad. Üldistamine oleks eeldanud arvuliselt suuremat vastanute ning sh ka ohvrite arvu, kuid antud lõputöö mahu mõistes ei olnud see võimalik. Uurimistulemused on esitatud protsentides ning sulgudes on lisatud juhtumite arv.

Küsimustele nr 7, 24, 25, 26, 27 ja 29 vastusevariante ei antud, kuna need olid seotud eelnevate küsimuste vastusevariantidega.

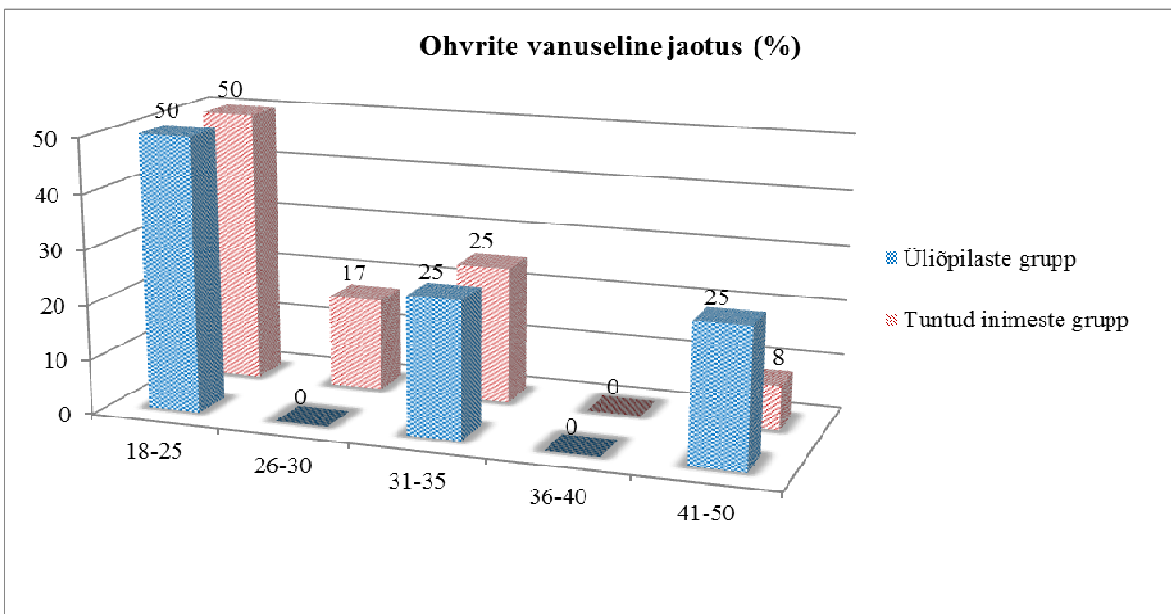
2.2. *Stalking*'u esinemine ning ahistajat iseloomustav informatsioon

Uurimistöö tulemusest nähtus, et 27 tuntud inimesest on *stalking*'u ohvriks langenud 44% (12) vastanutest (vt joonis 3).

Joonis 3. *Stalking'u* esinemine tuntud inimeste seas

Tuntud inimeste seas läbi viidud uurimuses selgus, et ohvritest 58% (7) oli nais- ning 42% (5) meessoost. Nende vanus oli 92%-l (11) 18–35 eluaastat, 8%-l (1) 41–50 eluaastat. Vastanutest pooltel juhtudel (6) olid respondendid 18–25 eluaastat (vt joonis 4).

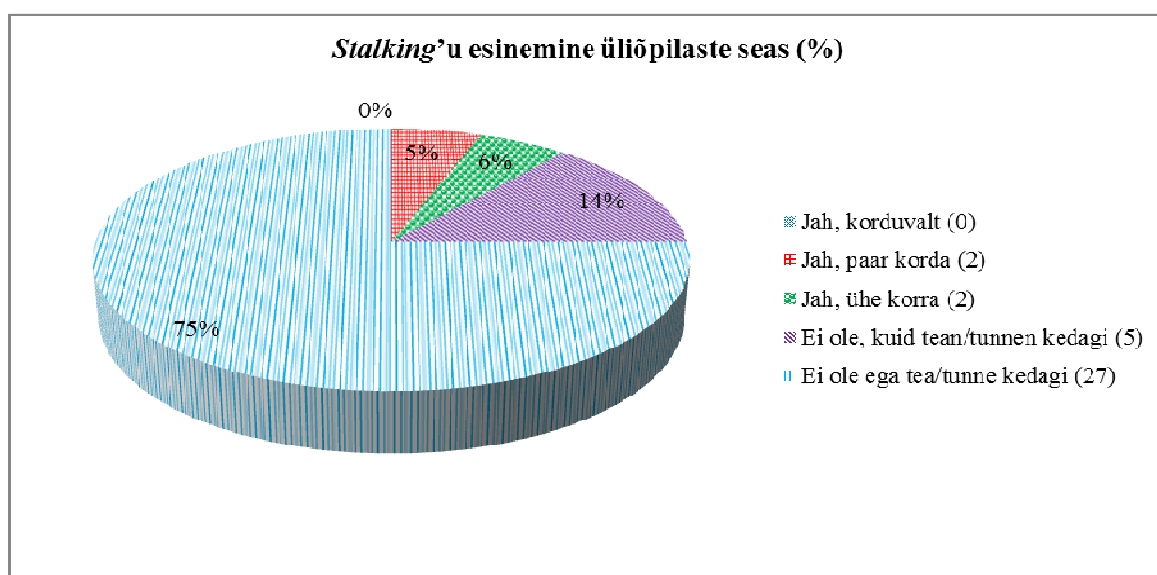

Joonis 4. Ohvrite vanuseline jaotus (%)

Ohvrid olid kõik eestlased ning erineva haridustasemega. Ohvritest 75% (9) töötas kas püsival töökohal (3) või vabakutselisena (6). Variant *muu* oli välja toodud 17%-l (2) ning vastatud põhitegevusena muusik (laulmine) ning *vabakutseline* + *teenusepakkuja* + *üliõpilane*. Vastusevariant *kodune* oli märgitud 8%-l (1). Ohvritest 83% (10) oli suhtes või vabaabielus ning 17% (2) vallalised.

Lisaks selgus, et tuntud isikutest respondentidest, kes polnud ise *stalking*'u ohvriks langenud, teadis/tundis kedagi, kes on, 15% (4) vastanutest. Nendest 50% (2) teadis/tundis mitut isikut ning vähemalt ühte 25% (1) ning paari isikut 25% (1) respondentidest. Vastustest selgus, et ligi 59% (16) vastanud tuntud inimest omas isiklikku *stalking*'u ohvriks sattumise kogemust või oli olnud selle tunnistajaks (vt joonis 3).

Üliõpilaste seas läbi viidud uurimuse tulemusest nähtus, et 36 respondentist oli *stalking*'u ohvriks langenud 11% (4) vastanutest. 50% (2) ohvritest olid sattunud paar korda ning 50% (2) ühe korra (vt joonis 5).

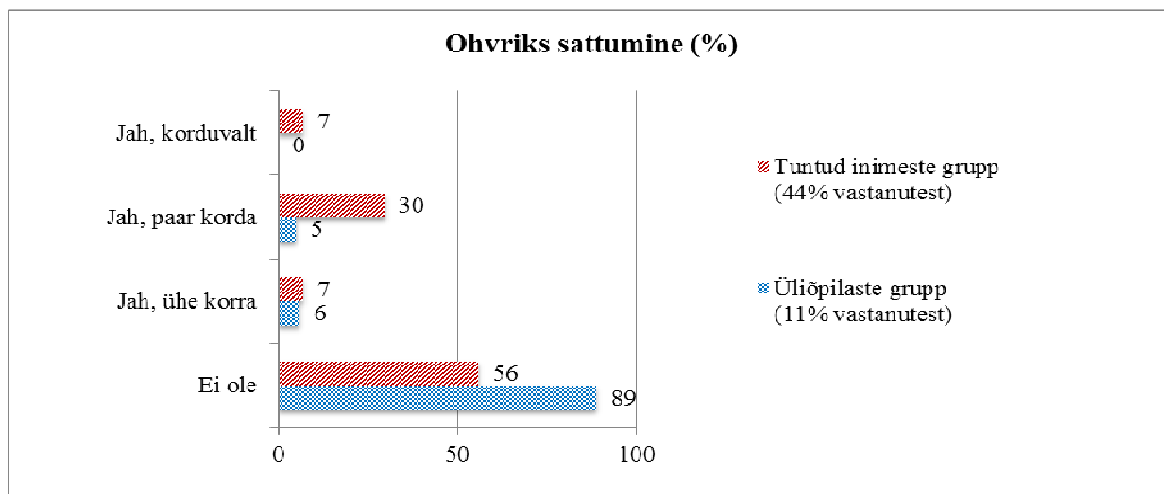

Joonis 5. *Stalking*'u esinemine üliõpilaste seas (%)

Üliõpilaste grupis olid kõik ohvrid naissoost. Nende vanus oli 75%-l (3) 18–35 eluaastat, 25%-l (1) 31–35 ning 25%-l (1) 41–50 eluaastat. Samuti selgus, et ohvriks olid vanuseliselt nooremad – 50%-l juhtudest (2) olid ohvrid 18–25-aastased (vt joonis 4). Ohvritest oli 75% (3) märkinud oma rahvuseks eestlane ning 25% (1) venelane. 75% (3) oli kõrgharidusega ning 25% (1%) kutseharidusega. Ohvritest 75% (3) oli üliõpilased ning 25% (1) töötas. 75% (3) oli abielus või vabaabielus ning 25% (1) oli vallalised.

Üliõpilaste grupis teadis/tundis vähemalt ühte *stalking*'u ohvriks langenud isikut 11% (4) ning mitut ohvriks langenud isikut 3% (1) vastanutest. Seega omasid isiklikku *stalking*'u ohvriks sattumise kogemust või olid selle tunnistajaks üliõpilaste grupis 25% (9) respondentidest (vt joonis 5). Kahe grupi peale kokku ligikaudu 40% respondentidest omas isiklikku *stalking*'ukogemust või olid selle tunnistajaks.

Uurimistulemustest selgus, et isikud, kes omavad ühiskonnas teatud tuntuust, satuvad sagedamini teiste inimeste tähelepanu alla ning seetõttu on neil ka suurem tõenäosus sattuda *stalking*'u ohvriks. Kuigi valimid on väiksearvulised, näitavad tulemused, et avaliku tähelepanu all olevad inimesed satuvad *stalking*'u ohvriks neli korda sagedamini ning tihti ka korduvalt (vt joonis 6). Samuti selgus, et tuntud inimeste seas satuvad ohvriks sageli ka meessoost isikud ning seega ei saa *stalking*'ut antud grupis nimetada sooliseks kuriteoks.

Joonis 6. Ohvriks sattumine (%)

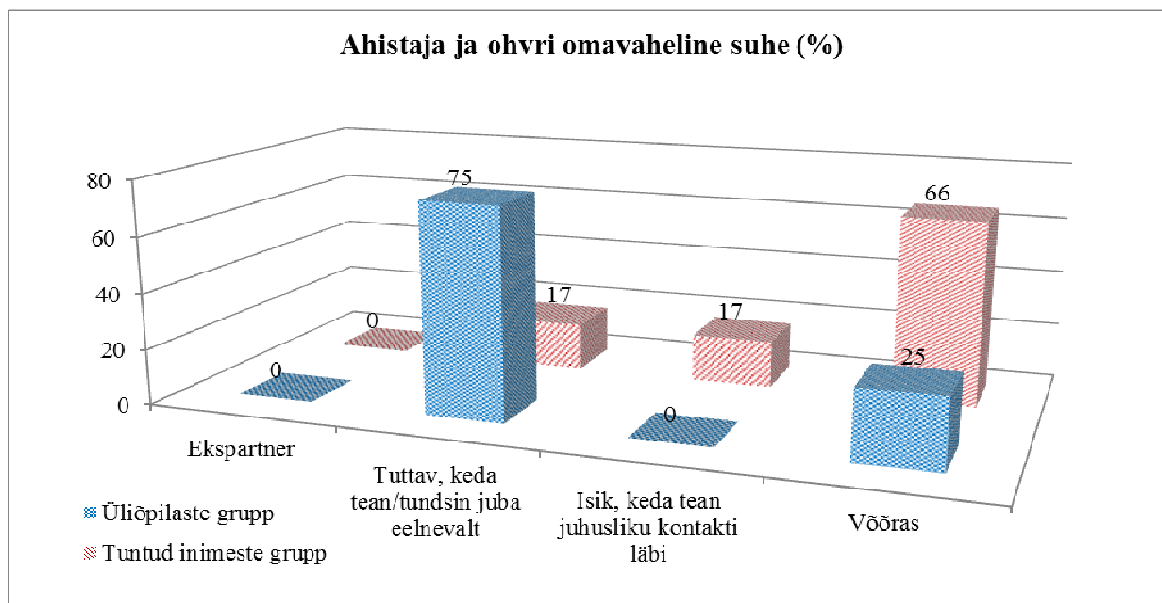
Mõlema grupi uurimistulemustest selgus, et *stalking*'u ohvriks satuvad sagedamini nooremapoolsed inimesed: 16 ohvrist ligi 88% (14) oli vanuses 18–35 ning pooltel juhtudel (8) oli ohver 18–25-aastane (vt joonis 4). Samuti selgus, et 69%-l (11) juhtudest oli ohvriteks naissoost isikud. Seega satuvad suurema tõenäosusega *stalking*'u ohvriks 18–35-aastased naissoost isikud.

Rahvuse, haridustaseme ning põhitegevuse (suhe tööga) osas otseseid seoseid *stalking*'u ohvriks langemisega ei esinenud. Kuigi ohvritest moodustasid suurema grupi need, kes olid suhtes, vabaabielus või abielus – 16-st ohvrist 81% (13) –, ei saa uurimisküsimusest perekonnaseisu kohta järeldada, et ohvrid olid *stalking*'u ajal enamjaolt suhtes, kuna küsimus oli hetkeolukorra kohta, mitte *stalking*'u ohvriks sattumise aja kohta. Seega ei saa antud valimi puhul luua seost FRA uurimuses välja toodud väitega, et vallalised või üksikemad on sagedamini *stalking*'u ohvrid.

Üliõpilaste seas läbi viidud uurimuses selgus, et 11% (4) respondentidest oli sattunud *stalking*'u ohvriks (vt joonis 5). Sarnast levimust kinnitab ka FRA uurimus, kus Eesti kohta on *stalking*'u esinemissageduseks märgitud 13% (Violence...2014:83).

Tuntud inimestest *stalking*'u ohvriks sattunute seas tundis/teadis oma ahistajat 34% (4) ning pidas võõraks 66% (8) ohvritest. Ahistaja, keda ohvrid tundsid/teadsid, oli 50%-l (2) juhtudest tuttav,

keda nad teadsid/tundsids juba eelnevalt ning 50%-l (2) juhtudest isik, keda teati juhusliku kontakti läbi (vt joonis 7).

Joonis 7. Ahistaja ja ohvri omavaheline suhe (%)

Ahistaja oli tuntud inimeste grupis 66% (8) mees- ning 34% (4) naissoost. Uurimusest selgus, et pooltel juhtudel (6) ahistas meessoost isik naissoost isikut ning 25%-l (3) naissoost isik meessoost isikut. Samuti esines ka samasooliste ahistamist: 17%-l (2) juhtudest olid nii ohver kui ahistaja meessoost ning 8%-l (1) naissoost.

Üliõpilaste seas teadis/tundis oma ahistajat ning märkis ta tuttavaks, keda teadis/tundis juba eelnevalt 75% (3) ning ei osanud öelda ja pidas ahistajat võõraks 25% (1) ohvritest (vt joonis 7). Ahistaja oli 50%-l (2) meessoost, 25%-l (1) naissoost ning 25%-l (1) ei osanud ohver ahistaja sugu öelda.

Kahe grupi võrdlusest selgus, et tuntud isikute seas jäi ahistaja sagedamini võõraks, samas üliõpilaste seas oli ahistajaks sagedamini ohvrile tuttav isik (sõber, sugulane vms). Samuti selgus, et tuntud isikute hulgas esines ligi kolmandikul juhtudel ka naissoost ahistajaid, mis võib olla tingitud sellest, et ohvriks olid antud valimigrupis mitmel juhul ka meessoost isikud. Kuigi peamiselt esines tuntud isikute seas ohvriks sattumist vastassoost ahistaja poolt, siis selgub uurimusest, et ohvriks võib sattuda ka samasoolise ahistaja poolt.

Küsimusele ahistaja haridustaseme kohta vastasid mõlema grupi kokku 16 ohvrit, et ahistajatest 19% (3) oli kesk- või kõrgharidusega. Vastanutest 62% (10) ei osanud haridustaset öelda ning seda

tõenäoliselt seetõttu, et ahistaja oli neile võõras. Kuna suur osa ohvritest ei osanud vastata, ei saa *stalking*'u esinemist ahistaja haridustasemega seostada.

Ohvrite käest küsiti, kas ahistaja oli *stalking*'u teo toimepanemise ajal alkoholi või narkootilise aine mõju all. 16 ohvril 13% (2) vastas, et ahistaja oli alkoholi mõju all. 31% (5) vastas, et ei olnud ning 56% (9) ei osanud öelda. Vastanu, kes valis vastuseks nii *ei* kui ka *ei oska öelda*, arvestati *ei oska öelda* vastanute hulka. Uurimistulemustest ei leia kinnitust, et ahistajateks on sageli isikud, kes on teo toimepanemise ajal alkoholi või mõnuaineid tarvitanud.

2.3. *Stalking*'u esinemist kajastav informatsioon

Küsimusele hetkeolukorra kohta vastas 67% (8) tuntud inimestest, et hetkel nad ohvrid ei ole ning 33% (4) ei osanud täpselt öelda. Üliõpilaste grupis keegi küsitluse vastamise ajal *stalking*'u ohver ei olnud.

Stalking'u kestvuse kohta oli ohvril võimalik vaba vastusena kirjutada talle sobiv ajaline määde. Tuntud inimeste grupis vastas 17% ohvritest 2 kuud (2), 3 kuud (2), 3 aastat (2), 5 aastat (2) ning 8% 6 kuud (1), 2 aastat (1), 1 päev (1) (vt tabel 3) ning üks ohver oli jätnud küsimusele vastamata. Üliõpilaste seas esinenud *stalking*'u juhtumid olid 75%-l (3) kestnud kauem kui 2 aastat ning 25%-l (1) nädala.

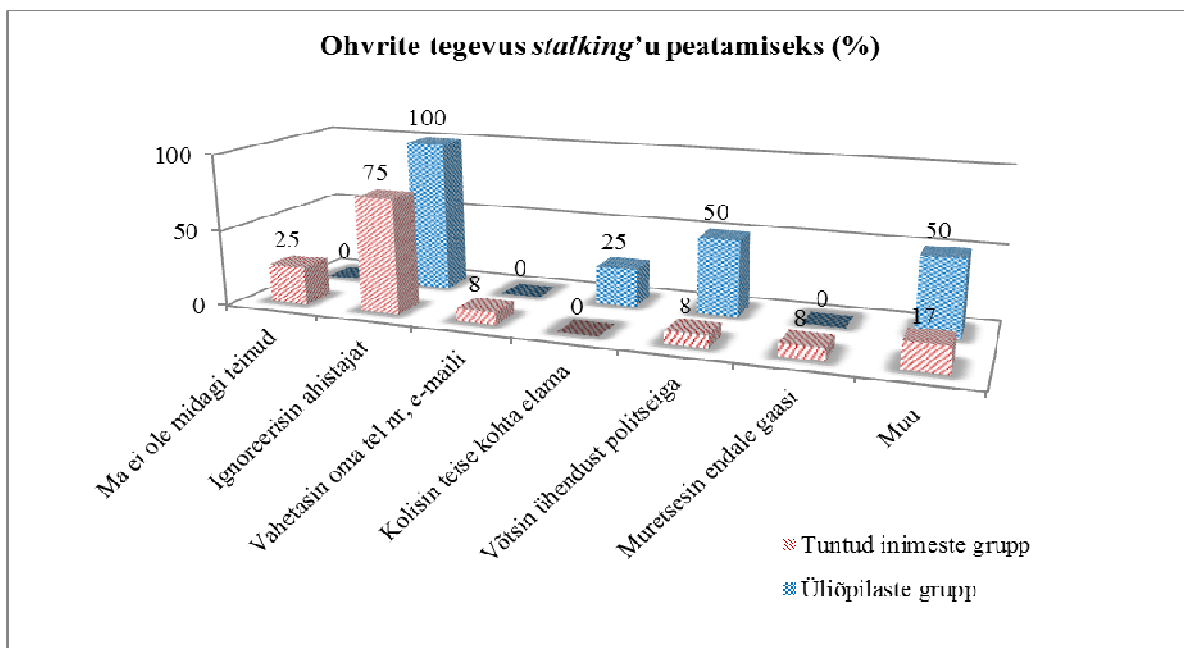
Vastustest selgus, et *stalking*'u kestvuse suhtes ajaliselt ühtegi järeldust teha ei saa, vaid iga juhtum on individuaalne ning sõltub ahistajast ning tema tegevusest.

Tabel 3. *Stalking*'u kestvus ning esinemine

Kestvus	1 päev	7 päeva	2 kuud	3 kuud	6 kuud	2 aastat	3 aastat	5 aastat
Esinemise kordus tuntud inimeste grupis (11 juhtumit)	1	–	2	2	1	1	2	2
Esinemise kordus üliõpilaste grupis (4 juhtumit)	–	1	–	–	–	2	1	–

Vastuseks küsimusele, milliseid meetmeid *stalking*'u peatamiseks kasutusele võeti, oli võimalik valida mitu varianti. Tuntud inimesed vastasid peamiselt, et ignoreerisid ahistajat – 75% (9). Samuti tõi 25% (3) välja, et nad ei teinud midagi. 8% (1) ohvritest vahetas oma telefoninumbri või e-maili aadressi, võttis ühendust politseiga (1) ning muretses endale gaasi (1). Muude vastustena (2) toodi

välja, et paluti ahistajal kontakteerumine lõpetada (1) ning informeeriti ahistajat, et tuntakse end ahistatuna (1) (vt joonis 8).

Joonis 8. Ohvri tegevus *stalking*'u peatamiseks (%)

Üliõpilaste gruppis vastasid kõik ohvrid (4), et ignoreerisid ahistajat ning lisaks sellele 25% (1) ohvritest kolis teise kohta elama ning võttis ühendust politseiga. Lisaks ignoreerimisele suhtles 25% (1) ohvritest ahistajaga, et *stalking* peatada ning 25%-l (1) juhtudest võttis ohver ühendust politseiga.

Uurimuse tulemustest järeldus, et tuntud inimesed suutsid enamasti *stalking*'u lõpetada või sellele mitte tähelepanu pöörata ning tõenäoliselt oli neil seda kergem teha, kuna nende ahistajateks olid sagedamini võõrad. Üliõpilaste seas tuli aga välja, et ignoreerimisest ei piisanud ning vaja oli kasutada palju radikaalsemaid meetmeid: politsei kaasamine, kolimine. See võib olla tingitud sellest, et ahistajad olid ohvriga lähedased (sõbrad, tuttavad) ning teadsid ohvrist rohkem kui võõrad või juhuslikult kohtunud isikud.

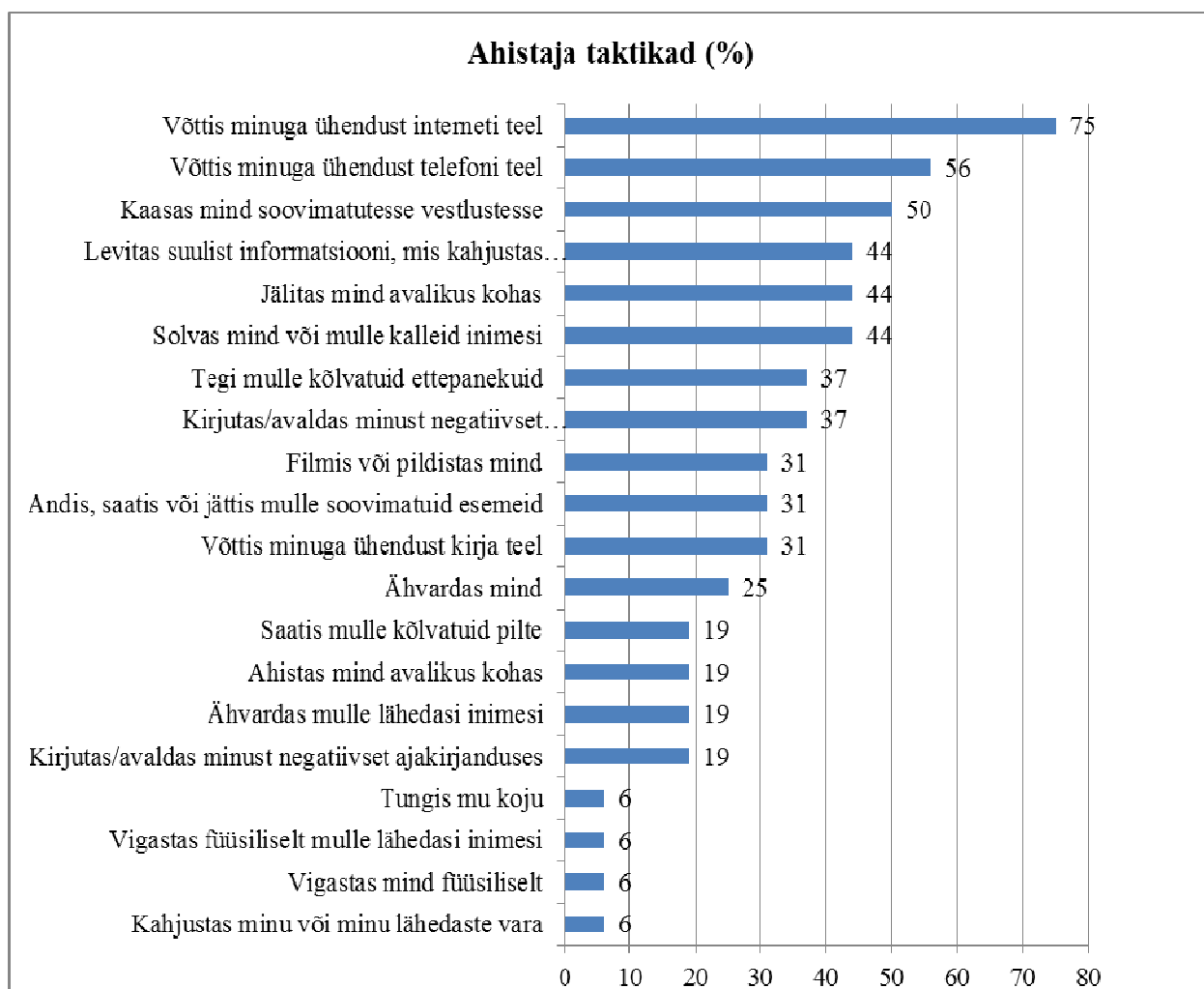
Ahistaja peamiseks motiiviks toodi tuntud isikute grupis pooltel juhtudel (6) ahistaja soov luua ohvriga suhet, 17%-l (2) ohvrile kätte maksta ning 25% (3) tõi välja muu põhjuse. Täpsustuseks lisati: seksuaalne huvi, samuti huvi kaasata ohver poliitikasse (1), ahistaja tahtis tunda end tähtsa isikuna (1), ahistaja soovis kontakteeruda tuntud isikuga ja teda solvata (1). 8%-l (1) ei osatud peamist motiivi välja tuua.

Üliõpilaste grupis toodi ahistaja peamiseks motiiviks 50%-l (2) soov luua ohvriga suhet, 25%-l (1) soov kontrollida ohvri elu ning 25%-l (1) ei osatud motiivi öelda. Uurimistulemustele toetudes võib

järeldada, et ahistajad soovisid peamiselt ohvriga suhet luua – 16 juhtumist 50%. Uurimusest selgus, et vaid üks ohver tunnistas, et algatas kontakti ahistajaga, et talle sõnadega olukorra ebanormaalsust selgitada.

Ahistaja tegevuste kohta on esitatud allpool joonis 9 ning nende sagedused on tabelis, mis asub lisa (vt lisa 7 tabel 4). Uurimusest selgus, et kõige sagedasema taktikana kasutas ahistaja ohvriga ühenduse võtmist interneti teel – 75%-l (12) juhtudest. 44%-l (7) tegi ta seda telefoni teel ning pooltel juhtudel (8) kaasati ohver sobimatutesse vestlustesse (vt joonis 9). Lisaks kasutati interneti, telefoni ning soovimatutesse vestlustesse kaasamist ja laimamist ajalisel kõige sagedamini: paaril juhul iga nädal ning ühel juhul üks kord päevas (vt lisa 7 tabel 4).

Kõige vähem, vaid 6%-l (1) juhtumitest kasutas ahistaja taktikat, millega kahjustas ohvri või tema lähedase vara, vigastas ohvrit ning ohvrile lähedasi inimesi füüsiliselt ning tungis ohvri koju (vt joonis 9).

Joonis 9. Ahistaja taktikad (%)

Tulemustest võib järeldada, et *stalking* toimus interneti ja telefoni teel sagedamini seetõttu, et ahistajad olid enamasti võõrad – 56% (9). Samuti on tehnilisi vahendeid kasutades kergem ohvriga kontakti saada ja säilitada anonüümsus ning see ei eelda ajaliselts ühes kohas viibimist.

Tulemustest selgus, et kuigi ohvrite grupp oli väike (16 ohvrit), esines küllaltki palju ähvardamist – 25% (4) ehk iga neljas juhtum. Peamiseks motiiviks oli nende nelja juhtumi puhul toodud kättemaks ja ohvri solvamine, aga ka soov luua suhet (1). Ühe juhtumi puhul oli märgitud ka füüsiline vigastamine. Pooltel juhtudel oli ahistaja võõras ning pooltel juhtudel tuttav, keda teati/tunti juba varem. Ähvardatud ohvriks oli 75%-l (3) nais- ning 25%-l (1) meessoost isik. Uurimusest selgus, et *stalking*'ut, mis sisaldas endas ähvardamist, esines 75%-l (3) vähemalt kord kuus, ühel juhul iga nädal ning ohvritest 75% (3) teavitas politseid, kuid menetlust ei alustatud. Seega võib järeldada, et tegemist võis olla küllaltki tõsiste juhtudega. Samas ei võimalda antud uurimisküsimus ja vastused kindlalt väita, et tegemist oli KarS § 120 järgi kvalifitseeritava teoga, kuna see vajaks põhjalikumat uurimist. Ähvardust sisaldanud juhtumite põhjal 25%-l (1) juhtudest kolis ohver teise kohta elama, 50%-l (2) juhtudest vahetas telefoninumbrit või e-maili aadressi ning 25%-l (1) juhtudest muretses endale gaasi.

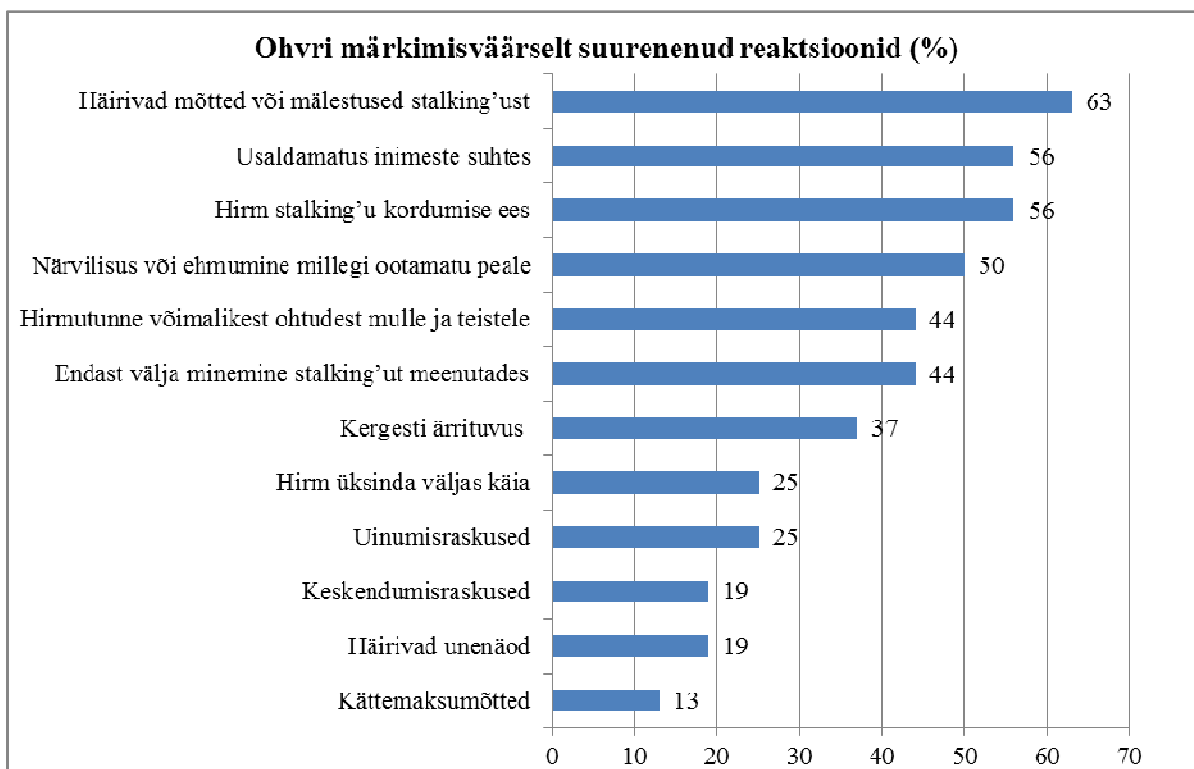
Lisaks *stalking*'u taktikatele, mis olid välja toodud ankeetküsimustikus, oli respondentil võimalus täpsustada, mida ahistaja tema suhtes kasutas. Viie respondendi täpsustusest tuli välja, et paaril korral kasutas ahistaja ohvriga suhtlemiseks või ohvri kohta delikaatse informatsiooni saamiseks, aga ka ohvri kohta valeinfo jagamiseks sotsiaalvõrgustikke. Kahel korral esines füüsilist järgnemist, et ohvrit kontrollida, tema tähelepanu endale tõmmata. Ühel korral tegi ahistaja ohvrile vaikivaid telefonikõnesid (vt lisa 8, *Täpsustused küsimusele nr 17*).

Respondentide seas, kes märkisid, et teavad/tunnevad isikut, kes on sattunud *stalking*'u ohvriks (9), kirjeldasid kaheksa *stalking*'u juhtumeid, mis on autori poolt korrigeerituna esitatud lisas (vt lisa 9). Kirjeldatud juhtumite põhjal on näha, et *stalking*'ut esineb ka ekspartnerite vahel ning taktikad, mida kasutatakse, on ohvrile väga ahistavad. Samuti selgus, et paaril juhul on ohvriks satunud *küberstalkingu* tagajärjel ning teistest riikidest ahistaja poolt.

2.4. *Stalking*'u tagajärjed ning ohvrite pöördumine politseisse

Stalking'u tagajärgede kindlakstegemiseks esitati ankeetküsimustikus respondentile küsimused tabelina erinevatest mõjudest ja reaktsioonidest, mida nad on seoses *stalking*'uga kogunud märkimisväärselt suurenenuna. Kõige enam märkisid ohvrid häirivaid mõtteid ja mälestusi *stalking*'ust – 63% (10). Järgnesid 56%-ga (9) usaldamatus inimeste suhtes ning hirm *stalking*'u

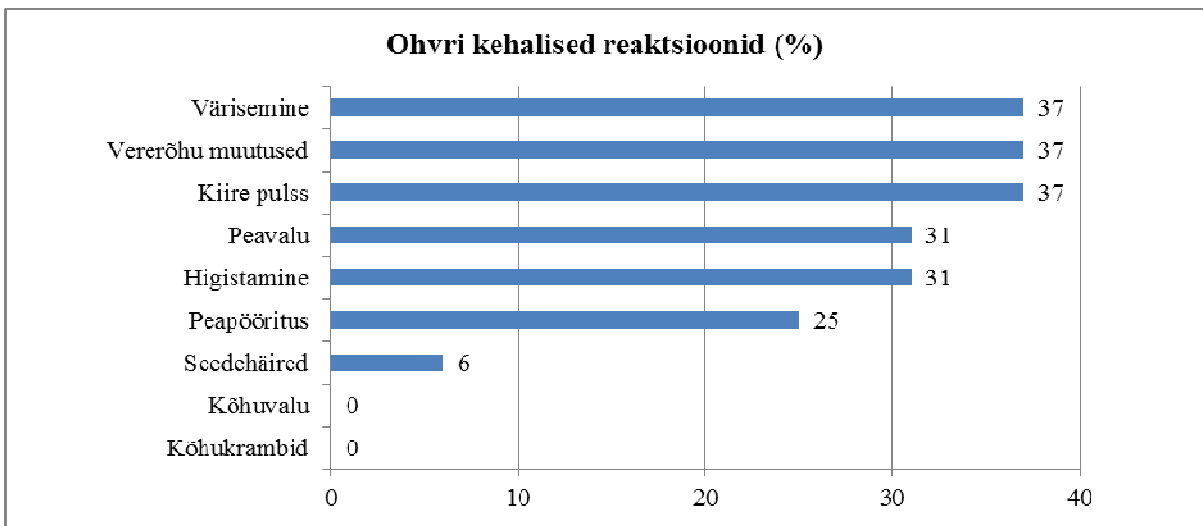
kordumise ees. Pooltel juhtudel (8) märgiti närvilisust või ehmumist millegi ootamatu peale, 44%-l (7) hirmutunnet võimalikest ohtudest ohvrile endale ja teistele ning endast välja minemist *stalking*'ut meenutades, 37%-l (6) kergesti ärrituvust, 25%-l (4) hirmu üksinda väljas käia, uinumiskasuseid, 19%-l (3) keskendumiskasuseid, häirivaid unenägid ning 13%-l (2) kättemaksumõtteid (vt joonis 10).

Joonis 10. Ohvri märkimisväärselt suurenenud reaktsioonid (%)

Kehaliste reaktsioonidena toodi kõige sagedamini välja värisemist, vererõhu muutuseid ja kiiret pulssi – 37% (6). Järgnesid 31%-ga (5) peavalu ja higistamine, 25%-ga (4) peapööritus ning 6%-ga (1) seedehäired (vt joonis 11).

Spitzbergi poolt välja toodud *stalking*'u sümptomite liigituse järgi (Spitzberg 2002:274–275) esinesid antud valimi ohvritel üldised või peamised häired (uinumiskasused, keskendumiskasused, kergesti ärrituvus), tundedelised sümptomid (ärevus, hirm, ärritus), kognitiivsed probleemid (hirm üksinda väljas käia), füüsilise tervise probleemid (probleemid magamisega, seedehäired, higistamine), sotsiaalsed probleemid (usaldamatus inimeste suhtes).

Joonis 11. Ohvri kehalised reaktsioonid (%)

Lisaks selgus uurimusest, et lühemat aega kestnud *stalking*'u juhtumite puhul põhjustas see ohvrile vähem reaktsioone. 17 päeva kestnud *stalking*'u puhul esines 4–6 reaktsiooni, 2–6 kuud kestnud *stalking*'u ajal 3–12 (5 juhtumist ühel üle 10 reaktsiooni) ning 2–5 aastat kestnud *stalking*'u puhul 1–16 reaktsiooni (7 juhtumist kolmel üle 10 reaktsiooni). Samas on tõenäoline, et *stalking*'u põhjustatud mõjude tekkimisel on oluline roll taktikal, mida ahistaja kasutab, seda sisaldaval sõnumil ning selle intensiivsusel.

Uurimusest selgus, et 16 ohvrast 87% (14) märkis vähemalt ühe reaktsiooni esinemist seoses *stalking*'uga ning vaid 13% (2) ei märkinud ühtegi reaktsiooni.

Ähvardamise juhtumite puhul esines ohvril 12 või rohkem küsimustikus olevat reaktsiooni. Kõige sagedamini (100%) toodi ähvardamist sisaldanud juhtumites välja kergesti ärrituvust, hirmutunnet võimalikest ohtudest endale ja teistele, närvilisust ja ehmumist millegi ootamatu peale, usaldamatust inimeste suhtes ja vererõhu muutuseid.

Lisaks toodi välja ühel korral, et oldi üllatunud avaliku elu tegelasest ahistaja julguses ning tunti piinlikkust ahistaja poolt avalikus kohas ohvri suhtes kasutatud ebaviisakate ja ebatsensuursete väljendite pärast.

Ohvritest 13% (2) tunnistas, et nad on vajanud psühhiaatri ning 6% (1) psühholoogi abi. Vastanutest 6% (1) tunnistas, et on mõelnud pöörduda eriarstide poole. Kõigi puhul oli tegemist ähvardamist sisaldava *stalking*'u juhtumitega.

Uurimusest selgus, et 16 ohvrast kontakteerus politseiga (sh mitteametlikult, kui küsiti lihtsalt nõu, aga avaldust ei esitatud) 31% (5) – nendest 60% (3) ühe korra, 20% (1) paar korda ning 20% (1)

rohkem kui kaks korda. Politsei poole pöörduti 60%-l (3) juhtudest tuntud inimese poolt ning 40%-l (2) juhtudest üliõpilase poolt.

Politseilt abi palumisel politsei reageerimise kohta oli võimalik valida mitu vastusevarianti. 40% (2) tõi välja, et politsei ei teinud midagi. Ühel korral lisati, et nad ei võtnud ohvrit tõsiselt ning lisati täpsustuseks (vastus muutmata kujul): *“Alguses kannatasin lihtsalt neid pidevaid telefonikõnesid, kui kõned läksid tihedamaks, siis võtsin ühendust politseiga, kes ütles, et nemad ei saa enne midagi teha, kui mulle konkreetselt füüsiliselt kallale ei ole tulnud ning soovitati minna telefonifirma esindusse ja küsida number, et saada teada, kes telefonikõnede taga on. Esinduses öeldi, et ainult politsei saab väljavõtte nende esindusest. Kuna kumbki asutus ei aidanud, panin telefonis kõikidele varjatud numbrinäiduga helistajatele blokeeringu peale.”* Lisaks mainis ohver, et kui tal soovitati minna telefonifirma esindusse ning ta pärast seda toast välja astus, naersid politseiametnikud ta üle.

60% (3) ohvritest, kes pöördus politsei poole, sai neilt nõuandeid ja juhiseid, kuidas peaks edasi käituma. Ühel juhul lisas ohver täpsustusena (vastus muutmata kujul): *“Politsei oli jõuetu midagi tegema ja menetlust alustama, sest ühtegi konkreetset tõendit ei olnud võimalik kätte saada. Sattusin nõiaringi, kus menetluse alustamiseks oli mul vaja meilikonto logisid, kuid neid ilma politsei loata ei saanud. Selline juhtum ei kvalifitseerunud ühegi mõistliku paragrahvi alla, sest ilma konkreetse varalise kahjuta pole ka kuritegu. Seega, netikuritegu ning ka identiteedivarguse katse Eesti seaduse järgi on lubatud. Vähemalt selline oli ametlik versioon menetluse mittealustamise kohta.”* Lisaks politseilt saadud nõuannetele, kuidas edasi käituda, lisas üks ohver, et politsei hoiatas ja rääkis ise ahistajaga ning suunas ohvri teiste asutuste/institutsioonide poole.

Politsei poole pöördunud juhtumite puhul ühelgi korral menetlust ei alustatud. Samuti selgus, et ükski ohver ei taotlenud ahistajale lähenemiskeeldu.

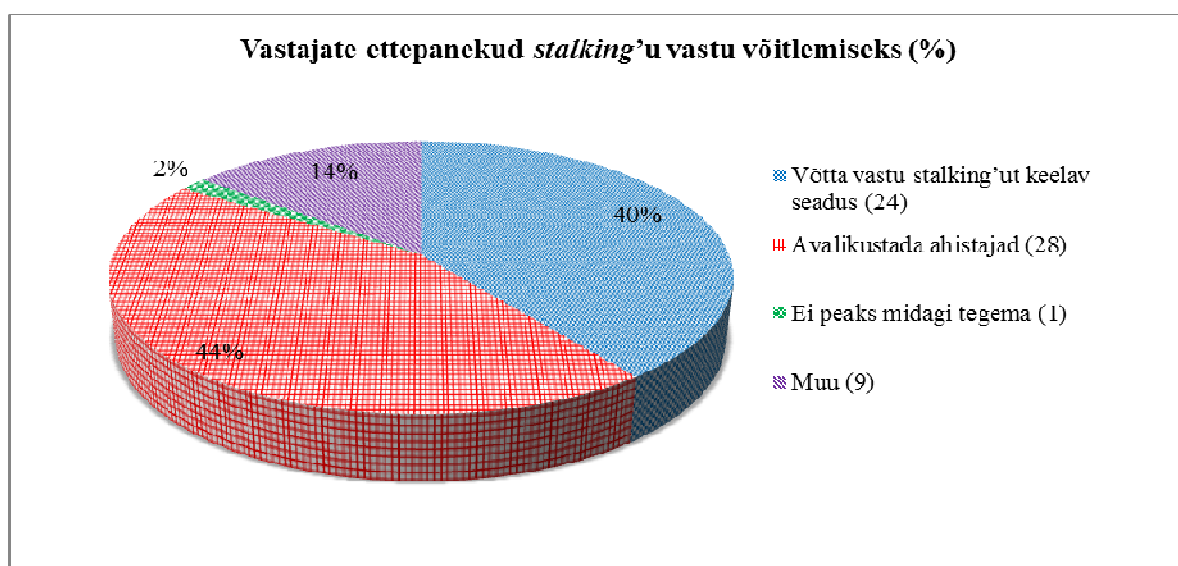
Politseiga ühendust võtnud juhtumite puhul tõi ohver *stalking*'u peamise motiivina 40%-l (2) kättemaksu ja 40%-l (2) muu põhjuse, mida ühel juhul täpsustati sooviga ohvrit solvata. 20%-l (1) ohvritest oli ahistaja peamiseks sooviks temaga suhet luua.

Uurimistulemustest järeldus, et *stalking*'u juhtumite puhul püüab politsei lahendada juhtunut alternatiivsete vahenditega: nt anda nõu, suunata teiste asutuste poole. Samuti selgus ohvrite täpsustustest, et politseil puudub seaduslik pädevus *stalking*'ut teisiti lahendada, kuna juhtumid vajavad eelnevalt uurimist, kuid uurimise läbiviimiseks pole piisavalt tõendeid.

Ohvritest 69% (11), kes politsei poole ei pöördunud, tõi 55% (6) põhjuseks, et nad lootsid, et *stalking* lõppeb ilma politsei sekkumiseta. 18% (2) ei uskunud, et politseist oleks abi olnud või leidis, et tal ei olnud piisavalt tõendeid ning 9% (1) kartis, et politsei ei võta teda tõsiselt või ei

tahtnud ahistajat (häbi)märgistada. Lisaks täpsustati (vastus muutmata kujul): „Teadsin, et olen ise sellest kõigest üle; stalking polnud nii tõsine ning häiriv; kuna tegu oli usina parteibroileriga, lootsin (õigustatult), et ta saab ka ilma minuta tähelepanu ja see lakkab; stalking ei olnud piisavalt hirmutav ega tihe; ei pidanud politsei sekkumist vajalikuks.“ Antud küsimusele vastamiseks oli võimalik valida mitu vastusevarianti.

Kõigilt 63 respondendilt küsiti arvamust selle kohta, mida võiks Eestis *stalking*'u vastu võitlemiseks teha. Vastanutest 40% (25) leidis, et tuleks vastu võtta *stalking*'uvastane seadus, 44% (28) vastas, et tuleks avalikustada ahistajad (nt meedia kaudu) ning 2% (1) oli seisukohal, et ei peaks midagi tegema. 14% (9) vastanutest valis variandi *muu* (vt joonis 12).

Joonis 12. Vastajate ettepanekud *stalking*'u vastu võitlemiseks (%)

Muu täpsustusena toodi välja, et *stalking*'u vastu võitlemiseks on vajalik riigipoolne sekkumine nii karistuspoliitika kui ka abistamise näol. Samuti leiti, et alustada tuleks ahistaja hoiatamisega ning kui see ei aita, siis karistada vastava seadusega. Ohvriks sattunute seast pooled (8) toetasid *stalking*'uvastase seaduse vastuvõtmist, 19% (3) soovis ahistaja avalikustada ning 31% (5) vastas *muu*, täpsustades vastuseid lisas 8 toodud punktidega 1, 3, 5, 7 ja 8 (vt lisa 8, *Täpsustused küsimusele nr 30*).

KOKKUVÕTE

Siinne lõputöö on sotsioloogiline uuring, mille eesmärk oli uurida *stalking*'u esinemist Eestis ning selle tagajärgi ohvritele. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisküsimused: 1) kui sagedane on *stalking*'u esinemine Eestis, 2) missuguseid kannatusi on *stalking* ohvritele põhjustanud, 3) millised on levinumad ahistajate tüübid, 4) kuivõrd *stalking*'u ohvriks sattunud on Eesti õiguskaitseorganitelt abi saanud. Lisaks püstitati töös hüpotees: tuntud inimesed satuvad *stalking*'u ohvriks sagedamini kui üliõpilased.

Püstitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutati andmekogumismeetodina ankeetküsitlust, millele vastas kokku 63 respondenti.

Stalking on oma olemuselt käitumisviis, millega ahistaja häirib pidevalt ja korduvalt teist isikut ning kasutab selleks erinevaid taktikaid (nt soovimatute kingituste saatmine, SMS-id, telefonikõned, jälitamine/jälgimine tänaval vms). Nende tegevustega tekitab ahistaja kannatanus hirmutunnet ja stressi ning häirib tema normaalset elu. Raskematel juhtudel võib *stalking* viia ähvardamise või füüsilise vägivallani ning põhjustada ohvrile sagedasti ka psühholoogilisi tervisekahjustusi, mille tagajärjel peab ohver oma elukorraldust muutma.

Uurimuses leidis kinnitust hüpotees, et tuntud inimesed sattusid *stalking*'u ohvriks sagedamini kui üliõpilased. Üliõpilastest oli ohvriks sattunud 11% (4) vastanutest ning tuntud inimestest neli korda rohkem – 44% (12) vastanutest. Sellest järeldab autor, et kuigi Eestis pole teema palju kajastamist leidnud, on tegemist küllaltki sagedase teoga, millega kokku puututakse. Autori ettepanek on kodanike teadlikkuse tõstmine *stalking*'uga seonduvast ning eelkõige meetmed selle ennetamiseks: kodanike teavitamine meedia kaudu, mis *stalking* on, kuidas vähendada tõenäosust selle ohvriks langeda. Samuti on oluline tegeleda juba *stalking*'u ohvriks sattunud isikutega ning selleks tuleks koolitada sotsiaaltöötajaid. Samuti tuleks tõsta politseiametnike teadlikkust *stalking*'ust ning selle mõjust ohvrile, et nad oskaksid ohvreid suunata.

Uurimusest selgus, et *stalking*'u ohvriks sattusid tuntud isikud sageli ohvrile võõra isiku poolt ning üliõpilased isiku poolt, keda nad teadsid/tundsids juba eelnevalt. Võõra ahistaja puhul püüti sagedamini ise olukorraga toime tulla või otsiti lahendust koos lähedastega. Kui võõraste ahistajate puhul lõppes *stalking* sageli ahistajat ignoreerides, siis tuttava ahistaja puhul pidi ohver *stalking*'u

peatamiseks võtma kasutusele enda elukorraldust muutvaid meetmeid. Samas võib võõra ahistaja puhul ohvrit rusuda teadmatus isiku suhtes, kes teda ahistab.

Stalking'u tagajärjel kogesid ohvrid sageli stressi, emotsionaalse tasakaaluga seotud sümptomeid, kuid ka kognitiivseid, füüsilise tervise ning sotsiaalseid probleeme. Sagedasemalt esinesid häirivad mõtted või mälestused juhtunust, usaldamatus inimeste suhtes, hirm *stalking*'u kordumise ees, närvilisus, värisemine, vererõhu muutused, pulsi kiirenemine ning peavalud, mis omakorda võivad põhjustada depressiooni.

Uurimistulemustest nähtus, et *stalking*'u puhul, mis sisaldas endas ähvardamist, ei piirdunud ohver ainult ahistaja ignoreerimisega, vaid nendel juhtudel vajas ta sageli psühholoogi ja/või psühhiaatri abi. Samuti pöörduiti nendel juhtudel sagedamini abi saamiseks politsei poole. Uurimusest selgus, et ühegi politsei poole pöördunud ohvri vastu suunatud *stalking*'u suhtes uurimist ei alustatud ning ohvrit püüti aidata pigem nõuannete või suunamisega teiste asutuste/organisatsioonide poole, kuigi ohver oleks oodanud enamat. Ohvrid, kes politsei poole ei pöördunud, lootsid *stalking*'u lõppemist ilma politsei sekkumiseta, kuid samas toodi ka välja, et polnud piisavalt tõendeid ning ei usutud, et politseist oleks abi olnud või et ohvrit oleks tõsiselt võetud.

Toetudes Euroopa Liidu riikides (FRA uurimus) ning siinse lõputöö raames läbi viidud uurimusele, leiab autor, et Eesti vajab *stalking*'u vastu võitlemiseks õiguslikku normatiivi. Autor on arvamusel, et karistusseadustikus ja autorile teadaolevates teistes seadustes ei ole võimalik võidelda *stalking*'u vastu õiguskaitseliste meetmetega. *Stalking*'u juhtumite puhul on võimalik ahistaja vastutusele võtta ning tema tegevus süüteona kvalifitseerida, kui see vastab mõnele teisele olemasolevale süüteo koosseisule. *Stalking*'u puhul aga on sageli tegemist ahistaja poolt tegutsemisviisiga, millel puudub hetkel Eestis süüteo koosseis.

Kuna siinse lõputöö maht ei võimaldanud põhjalikumalt *stalking*'u teemat õiguslikult uurida, teeb autor ettepaneku järgnevas lõputöös *stalking*'u vastase seaduse vastu võtnud riikide süüteo koosseisude uurimise ning vastava süüteo koosseisu väljapakumise karistusseadustiku isikuvastaste kuritegude peatükki. Samuti teeb autor ettepaneku uurida põhjalikumalt politseiametnike praktikat uurimiseni jõudnud *stalking*'u juhtumite kohta ning pikaajalise *stalking*'u tagajärgi ohvritele kvalitatiivse meetodi kaudu.

Sõna *stalking* paremaks ning ühetähenduslikuks mõistmiseks pakub autor välja ingliskeelsele sõnale *stalking* täpseks eestikeelseks vasteks sõna *jälvama* ning *stalking*'ut teostava isiku vasteks *jälvaja*.

SUMMARY

The thesis is comprised of 45 pages in addition to 9 appendices consisting of 20 pages. The thesis contains 12 diagrams and 4 tables. 52 different sources have been used, 29 in English. The present thesis contributes to the field of Sociology and the goal is to describe the phenomenon of stalking, its consequences for victims and to discover how common it is in Estonia. Four research questions were asked in order to achieve this goal: 1) How common is stalking in Estonia? 2) What negative effects does stalking have on its victims? 3) What are the most typical types of stalkers? 4) Do the victims of stalking receive help from Estonian law enforcement? A survey was used to find answers to the four questions. There were 63 respondents to the survey – 27 celebrities and 36 students.

The hypothesis of the study proved to be true: Well known people are four times more likely to be the victims of stalking (44% - 12 cases) than students (11% - 4 cases). Stalking had both psychological and physical effects on its victims. 21% of the victims needed the help of a psychologist or psychiatrist. Celebrities are generally stalked by strangers and students by stalkers who they know. Very few victims of stalking contacted the police, and no investigations were started, even if the stalking involved threats.

This study demonstrates that stalking is common in Estonia but cannot be classified as a crime, because it is not included in criminal law. Based on the research, it is clear that legal measures are needed to fight stalking and this is only possible if the Estonian legislature makes stalking a criminal offense. In order to prevent serious cases of harassment, action must be taken early on to protect victims of stalkers. A field of further research might include the investigation of criminal law in states where stalking has been made an offense, in order to propose an addition to the criminal assault chapter of the Penal Code.

Because the word stalking does not have an exact translation into Estonian, the author suggests the use of the word *jälvama*.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Björklund, K. 2010. Stalking and violence victimization among Finnish university students. Institute of Behavioural Sciences. University of Helsinki. Finland. Helsingin yliopiston digitaalne arkisto kodulehelt helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19721/stalking.pdf?sequence=2 välja otsitud 23.10.2013.
- Bowater, A. 2011. Echange de vues sur l'harcèlement moral. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe kodulehelt assembly.coe.int/ASP/APFeaturesManager/defaultArtSiteVoir.asp?ID=1011 välja otsitud 16.02.2014.
- *De Fazio, L. 2009. The Legal Situation on Stalking among the European Member States. European Journal on Criminal Policy and Research, 15 (3), 229–242.
- *Del Ben, K., Fremouw, W. 2002. Stalking: developing an empirical typology to classify stalkers. Journal of Forensic Sciences, 47 (1), 152–158.
- *Dunn, J. L. 2002. Courting disaster. Intimate stalking, culture, and criminal justice. Hawthorne, NY: Aldine de Gruyter.
- Eesti keele seletav sõnaraamat. Eesti Keele Instituudi kodulehelt www.eki.ee/dict/ekss/ välja otsitud 24.03.2014.
- Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioon. 2011. Council of Europe. Istanbul. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe kodulehelt www.coe.int/t/dghl/standardsetting/convention-violence/convention/Convention%20210%20Estonian.pdf välja otsitud 31.12.2013.
- Finch, E. 2001. The criminalisation of stalking: Constructing the problem and evaluating the solution. London: Cavendish Publishing Limited Ltd.
- Geistman, H. J. 2011. Women, the Crime of Stalking, and Its Effects. A Study of Police Attitudes and Practices. Lewiston, New York. The Edwin Mellen Press.

- Ginter, J. 2007. Protecting Women from the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union. Final Report. University of Modena and Reggio Emilia. 81-82. Modena Group'i kodulehelt stalking.medlegmo.unimo.it välja otsitud 26.09.2013.
- Hall, D. M. 1998. The Victims of Stalking. In J. R. Meloy (Eds.), *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*. (pp 113–137). San Diego, Academic Press.
- Illustrated Oxford dictionary. Illustreeritud Oxfordi sõnaraamat Suurbritannia. 1998. Dorling Kindersley Ltd ja Oxford University Press.
- Kapley, D. J., Cooke, J. R. 2007. Trends in Antistalking Legislation. In D. A. Pinals (Eds.), *Stalking: Psychiatric Perspectives and Practical Approaches*. (pp 141–163). New York, Oxford, Oxford University Press Inc.
- Karmen, A. 2001. *Crime Victims. An Introduction to Victimology*. Fourth Edition. Belmont, Wadsworth.
- Kergandberg, E., Pikamäe, P. 2012. *Kriminaalmenetluse seadustik: kommenteeritud väljaanne*. Tallinn, Kirjastus Juura.
- Kimbrough, R. 2001. *The Stalking Phenomenon: Preying on the Soul*. Jacksonville, University Of North Florida.
- Lähenemiskeelu kasutamine kriminaalmenetluses. 2009. Kriminaalpoliitika osakond. Kriminaalteabe ja analüüsi talitus. Justiitsministeerium. Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52532/L%E4henemiskeelu+kasutamine+kriminaalmenetluses.pdf välja otsitud 15.11.2013.
- Lühendid ja nende vasted. Riigi Teataja kodulehelt www.riigiteataja.ee/lyhendid.html välja otsitud 08.05.2014.
- Meloy, J. R., Gothard, S. 1995. Demographic and Clinical Comparison of Obsessional Followers and Offenders With Mental Disorders. *American Journal of Psychiatry*, 152 (2), 258–263. Forensis kodulehelt forensis.org/PDF/published/1995_DemographicandC.pdf välja otsitud 03.01.2014.

- Meloy, J. R. 1996. Stalking (Obsessional following): A review of some preliminary studies. *Aggression and Violent Behavior*, 1 (2), 174–184. Elsevier Science Ltd. Forensis kodulehelt forensis.org/PDF/published/1996_StalkingObsessi.pdf välja otsitud 03.01.2014.
- Meloy, J. R. 1998. *The Psychology of Stalking. Clinical and Forensic Perspectives*. San Diego, Academic Press.
- *Miller, N. 2001. Stalking investigation, law, public policy, and criminal prosecution as problem solver. In J. A. Davis (Eds.), *Stalking crimes and victim protection*. (pp 387–426). Boca Raton, FL: CRC Press.
- Mis on Istanbuli konventsioon ja mis muutub meie igapäevaelus paremaks, kui sellega ühineme? 2013. MTÜ Tallinna Naiste Kriisikodu koduleheküljelt www.naisteabi.ee/mis_on_istanbuli_konventsioon.html välja otsitud 03.01.2014.
- Mohandie, K., Meloy, J. R., McGowan, M. G., Williams, J. 2006. The RECON Typology of Stalking: Reliability and Validity Based Upon a Large Sample of North American Stalkers. *Journal of Forensic Sciences*, 51 (1), 147–155. The National Center for Victims of crime kodulehelt www.victimsofcrime.org/docs/src/mohandie-k-meloy-r-green-mcgowan-m-williams-j-2005.pdf?sfvrsn=0 välja otsitud 28.10.2013.
- Mullen, P. E., Pathé, M., Purcell, R. 2000. *Stalkers and their Victims*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Mullen, P. E., Pathé, M., Purcell, R. 2001. Stalking: New constructions of human behaviour. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 35 (1), 9–16. SAGE andmebaasist välja otsitud 13.12.2013.
- Mullen, P. E., Pathé, M.T., Purcell, R. 2009. *Stalkers and their Victims* (2nd ed.) Cambridge, Cambridge University Press.
- Muuga, M. 2004. *Ahistav jälitamine. Publitseerimata lõputöö. Sisekaitseakadeemia*. Tallinn.
- Ohvriabi käsiraamat. 2002. Tallinn, EV Sotsiaalministeerium.
- Pall, V. 2003. *Soome-Eesti suursõnaraamat. 2. Köide. R-Ö*. Tallinn, Eesti Keele Instituut.
- Protecting Women from the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union. 2007. Final Report. University of Modena and Reggio Emilia. 81-82. Modena Group'i kodulehelt stalking.medlegmo.unimo.it välja otsitud 26.09.2013.

- *Purcell, R., Pathé, M., Mullen, P. E. 2002. The prevalence and nature of stalking in the Australian community. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 36 (1), 114–120.
- Riigiteadused. Poliitikafilosoofia. Käitumis-, sotsiaal- ja terviseteaduste doktorikooli terminoloogiaveebi kodulehelt www.doktorikool.ut.ee/kstt/term/ET/kategooriad/riigiteadused/poliitikafilosoofia/civil_rights välja otsitud 10.04.2014.
- Silvet, J. 2002. *Inglise-Eesti sõnaraamat*. 4. Täiendatud ja ümertöödeldud trükk. Tallinn, TEA Kirjastus.
- Smartt, U. 2001. The Stalking Phenomenon: Trends in European and International Stalking and Harassment Legislation. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 9 (3), 209–232. EBSCOhost andmebaasist välja otsitud 13.11.2013.
- Sootak, J. Pikamäe, P. 2009. *Karistusseadustik: kommenteeritud väljaanne*. Tallinn, Kirjastus Juura.
- Spitzberg, B. H. 2002. The Tactical Topography of Stalking Victimization and Management. *Trauma Violence Abuse*, 3 (4), 261–288. SAGE andmebaasist välja otsitud 29.12.2013.
- Stalking becomes a criminal offence. 2011. The Local Sweden's news in English kodulehelt www.thelocal.se/20110928/36416 välja otsitud 16.03.2014.
- The model stalking code revisited: Responding to the new realities of stalking. 2007. The National Center for Victims of Crime. Washington, DC. The National Center for Victims of crime kodulehelt www.victimsofcrime.org/docs/src/model-stalking-code.pdf?sfvrsn=0 välja otsitud 17.02.2014.
- Tjaden, P. 1997. *The Crime of Stalking: How Big Is the Problem?* National Institute of Justice. U.S. Department of Justice. Washington, DC. National Criminal Justice Reference Service kodulehelt www.ncjrs.gov/pdffiles/fs000186.pdf välja otsitud 23.11.2013.
- Tjaden, P., Thoennes, N. 1998. *Stalking in America: Findings from the National Violence Against Women survey*. National Institute of Justice Centers for Disease Control and Prevention. U.S. Department of Justice. Washington, DC. National Criminal Justice Reference Service kodulehelt www.ncjrs.gov/pdffiles/169592.pdf välja otsitud 23.11.2013.
- Types of Stalking. Stalking Risk Profile kodulehelt www.stalkingriskprofile.com/what-is-stalking/types-of-stalking välja otsitud 24.10.2013.

- Uusi laki Suomeen – yli 100 000:aa vainotaan. 2013. Uusi Suomi. Uusi Suomi kodulehelt www.uusisuomi.fi/kotimaa/62912-uusi-laki-suomeen-yli-100-000aa-vainotaan välja otsitud 16.03.2014.
- Vainküla, K. 2004. Kord armastab, siis sõimab ja tahab peksa anda. SL Õhtuleht. Õhtulehe kodulehelt www.ohtuleht.ee/153111/kord-armastab-siis-soimab-ja-tahab-peksa-anda välja otsitud 04.03.2014.
- Van der Aa, S. 2010. Stalking in the Netherlands. Nature and Prevalence of the Problem and the Effectiveness of Anti-Stalking Measures. Apeldoorn, Portland, Marklu.
- Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. 2009. Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn, Kirjastus Juura.
- Violence against women: an EU-wide survey. Main results / FRA, European Union Agency for Fundamental Rights. 2014. Luxembourg, Publications Office of the European Union. fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results_en.pdf välja otsitud 14.03.2014.
- Vutt, M. 2008. Lähemiskeelu kohaldamine tsiviilkohtumenetluses. Riigikohtu õigusteabe osakonna analüüs. Tartu. Riigikohtu kodulehelt www.riigikohus.ee/vfs/681/L%E4henemiskeeluAnalyys.pdf välja otsitud 15.11.2013.
- Walker, L. E., Meloy, J. R. 1998. Stalking and domestic violence. In J. R. Meloy (Eds.), *The Psychology of Stalking: Clinical and Forensic Perspectives*. (pp 139–161). San Diego, Academic Press.
- Wattendorf, G. E. 2000. Stalking-investigation strategies. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 69 (3), 10–14. EBSCOhost andmebaasist välja otsitud 23.11.2013.
- Wurm, G. 2013. Stalking. Report. Committee on Equality and Non-Discrimination. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Strasbourg. The Parliamentary Assembly of the Council of Europe kodulehelt assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewPDF.asp?FileID=20036&lang=en välja otsitud 28.10.2013.
- *Zona, M.A., Sharma, K.K., Lane, J. 1993. A comparative study of erotomaniac and obsessional subjects in a forensic sample. *Journal of Forensic Sciences*, 38 (4), 894–903.

VIIDATUD ÕIGUSAKTID

Karistusseadustik 06.06.2001, jõustunud 01.09.2002 – RT I 2002, 44, 284 ... RT I 13.12.2013, 5.

Kriminaalmenetluse seadustik 12.02.2003, jõustunud 01.07.2004 – RT I 2003, 83,558 ... RT I 04.10.2013, 3.

Tsiviilkohtumenetluse seadustik 20.04.2005, jõustunud 01.01.2006 – RT I 2005, 39, 308 ... RT I 23.12.2013, 1.

Võlaõigusseadus 26.09.2001, jõustunud 01.07.2002 – RT I 2001, 53, 336 ... RT I 29.11.2013, 1.

VIIDATUD RIIGIKOHTU LAHENDID

Tõnis Vanatalu kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Anne Vissaku kassatsioon Tartu Ringkonnakohtu 14. oktoobri 2005. a otsuse peale Tõnis Vanatalu süüdistuses KarS § 137 lg 1, § 179 lg 1 ja § 418 lg 1 järgi. Kriminaalasi nr. 3-1-1-158-05, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 13.03.2006, lõik 8.

Viru Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumi 21.10.1999 otsus Viktor Serebrjakovi süüditunnistamises KrK § 128 lg 2 järgi. Kriminaalasi nr. 3-1-1-11-00, Riigikohtu kriminaalkolleegium, kohtuotsus, 25.01.2000.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Isikuomadused ja käitumisviis enne ja pärast <i>stalkingut</i> 'ut	49
Tabel 2. <i>Stalking</i> 'u ohvri poolt kasutusele võetud meetodid.....	16
Tabel 3. <i>Stalking</i> 'u kestvus ning esinemine	28
Tabel 4. Ahistaja tegevus ja tegevuse sagedus	62
Joonis 1. Omavahelistel suhetel põhinev tüpoloogia (RECON).....	12
Joonis 2. <i>Stalking</i> 'u levimus Euroopa Liidus	51
Joonis 3. <i>Stalking</i> 'u esinemine tuntud inimeste seas	24
Joonis 4. Ohvrite vanuseline jaotus	24
Joonis 5. <i>Stalking</i> 'u esinemine üliõpilaste seas	25
Joonis 6. Ohvriks sattumine	26
Joonis 7. Ahistaja ja ohvri omavaheline suhe	27
Joonis 8. Ohvri tegevus <i>stalking</i> 'u peatamiseks	29
Joonis 9. Ahistaja taktikad	30
Joonis 10. Ohvri märkimisväärselt suurenenud reaktsioonid	32
Joonis 11. Ohvri kehalised reaktsioonid	33
Joonis 12. Vastajate ettepanekud <i>stalking</i> 'u vastu võitlemiseks.....	35

LISA 1. Mullen, Pathé, Purcell'i *stalking*'u tüpoloogia

Mullen, Pathé, Purcell'i *stalking*'u tüpoloogia (Mullen, Pathé, Purcell 2009:69–91, 110-123).

1. **Tagasilükatud ahistaja** (*the rejected stalker*) – kujuneb lähedase suhte kokkuvarisemisest. Ohvrid on tavaliselt endised seksuaalpartnerid, kuid ka lähedased sõbrad ja teised isikud, kellega olid tihedad sidemed. *Stalking* saab alguse soovist üritada suhet lepitada või hoopis kättemaksust tajutud tagasilükkamise eest. Samuti võib see olla põhjustatud mõlemast koos. Mõnel juhul pikaajaline ahistav käitumine püsib, sest see võimaldab ahistajal tunda ohvriga jätkuvalt lähedust. Muudel juhtudel püüab ahistaja aga oma käitumisega päästa enda enesehinnangut.
2. **Solvunud ahistaja** (*the resentful stalker*) – kujuneb, kui ahistaja tunneb end halvasti seetõttu, et ta ise on mingi ebaõigluse või alandamise ohver. Ahistaja ohvrid on nii võõrad kui tuttavad. Erineb tagasilükatud ahistajast selle poolest, et nende pahameel ei peitu intiimse suhte tagasilükkamises. Solvunud jälitamine võib tekkida läbi raske vaimuhaiguse, kui ahistajal tekivad paranoilised uskumused ohvrast ja ta kasutab *stalking*'ut, et ohver tagasi saada. Ajendiks on soov kätte maksta või isegi “skoorida”. Sageli esitleb solvunud ahistaja ennast ohvrina, kellel on õigus *stalking*'ule.
3. **Läheduse otsija** (*the intimacy seeking stalker*) – põhjuseks on üksildus ja lähedase usaldussuhte puudumine. Ohvrid võivad olla nii võõrad kui tuttavad, kellega ahistaja ihkab suhelda. Nende käitumise taga on vaimuhaigusega seotud meelepetted ning arusaam, et neil on ohvriga juba suhe, isegi kui tegelikult pole. Seda nimetatakse ka erotomaaniliseks meelepetteks. Nende esmane motivatsioon on luua emotsionaalne side ja intiimne suhe. *Stalking*'ust saadakse rahulolu, mis tuleb usust sellesse, et ollakse tihedalt teise inimesega seotud.
4. **Ebakompetentne kosilane** (*the incompetent suitor*) – põhjuseks on üksindus või iha ning ohvriteks võõrad või tuttavad isikud. Vastupidiselt läheduse otsijale ei ole nende algne motivatsioon luua armastav suhe, vaid saavutada kohtumine või lühiajaline seksuaalsuhe. Tavaliselt ahistavad nad lühiajaliselt, kuid intensiivselt. Enamjaolt väldivad tõsiasja, et on mõistmatud või ükskõiksed stressis või kannatustes oleva ohvri suhtes. Mõnikord on selline tundetus seotud kognitiivsete piirangutega või kehva suhtlemisoskusega ning selle põhjustajaks võivad olla ka autism või vaimupuue.

5. **Röövellik ahistaja** (*the predatory stalker*) – tekib seoses hälbivate seksuaalsete tavade ja huvidega. Selliste ahistajate puhul on tegemist tavaliselt meessoost isikutega ning nende ohvriteks on enamjaolt võõrad naissoost isikud, kelle vastu ahistajal tekib seksuaalne huvi. *Stalking*'uga püütakse saada seksuaalne rahuldus (nt piilumine, mis on pikema aja vältel suunatud ühele ohvrile). Tegemist võib olla ka ettevalmistumisega ohvri ründamiseks ning seksuaalseks kallaletungiks. Antud juhul võib *stalking* olla iseloomulik võimu ja kontrolli nautivatele ahistajatele, kuna üldjuhul on ohvrid pahaaimamatud ning see pakub ahistajale rahuldust.

LISA 2. Mullen, Pathé, Purcell'i ohvrite klassifikatsioon

Mullen, Pathé, Purcell'i ohvrite klassifikatsioon (Mullen, Pathé, Purcell 2009:46–53):

- endine intiimne;
- võõrandunud perekond ja sõbrad – nt vanemad, kes ei suuda laste kodust lahkudes leppida nende valikutega elukaaslaste osas vms;
- tuttavad – nt naabrid;
- ametialased kontaktid – nt tervishoiutöötajad, advokaadid, õpetajad;
- kontaktid töökohal;
- võõrad – ohvrid ei ole teadlikud eelnevast kontaktist ahistajaga, kuid nad võivad ahistajat teada.
- tuntud ohvrid (avaliku elu tegelased);
- tundmatud ohvrid – esineb, kui ohver ei tea ahistaja isikut, nt tehakse anonüümseid telefonikõnesid;
- sekundaarsed ohvrid – ohvrid ei ole ahistaja esmasteks objektideks, vaid saavad ohvriteks juhuslikult või tahtlikult, olles esmase ohvri lähedal, nt perekonnaliikmed, sõbrad, töökaaslased;
- ebatavalised ohvrid – ohvriks on satunud ebatavalistel põhjustel, nt on eksitud telefoninumbriga vms.

LISA 3. Tabel 1. Isikuomadused ja käitumisviis enne ja pärast *stalking*'ut

Tabel 1. Isikuomadused ja käitumisviis enne ja pärast *stalking*'ut (Hall 1998:132)

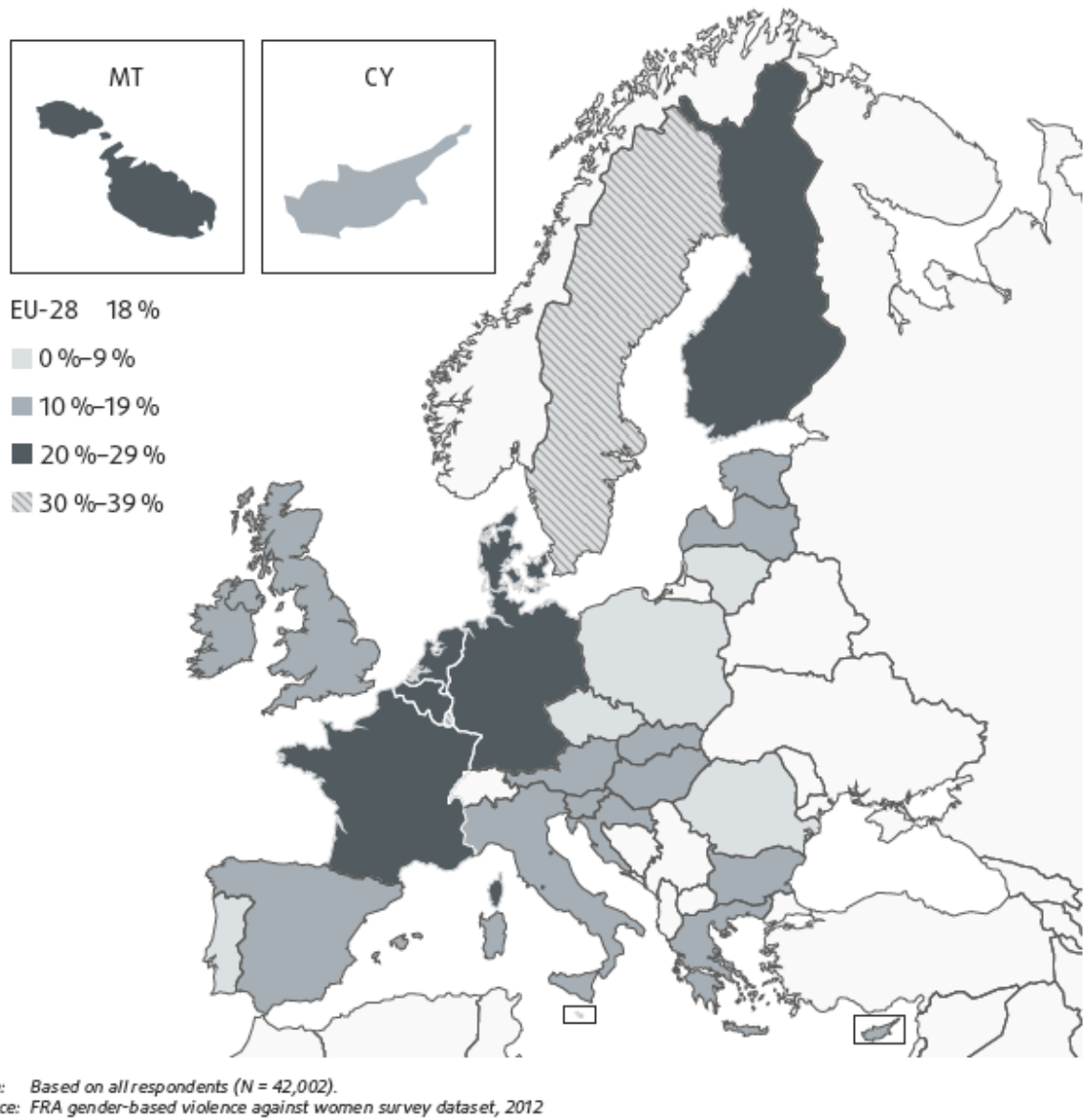
Isikuomadused ja käitumisviis	Avaldatud % enne jälitamist	Avaldatud % pärast jälitamist
Sõbralik	89	53
Avatud	78	41
Ettevaatlik	15	88
Kergesti ehmuv, hirmu tundev	4	52
Paranoiline	2	41
Agressiivne	17	27
Introvertne (kinnine)	9	20
Häbelik	10	11
Vaikne, tagasihoidlik	15	19
Passiivne	18	9

LISA 4. ÜRO kuriteohvrite definitsioon

1985. aastal defineeriti ÜRO poolt kuriteohver järgmiselt: “Kuriteohver on isik, kes üksi või grupis on kannatanud kahju; kellele on tekitatud kehalisi või psüühilisi vigastusi; kes on kannatanud emotsionaalselt, majanduslikult või kelle õigusi on läbi tegude või nende tegemata jätmise oluliselt piiratud ning seda vastavalt kriminaalkodeksile ja seadustele, mis keelavad võimu kuritarvitamist. See kehtib sellest hoolimata, kas kurjategija on kindlaks tehtud, arreteeritud, vastutusele võetud, kohtulikult karistatud või mitte ning arvestamata ohvri ja kurjategija vahelisi perekondlikke sidemeid. Samuti ei oma tähtsust ohvri rass, sugu, vanus, keel, usk, rahvus, etniline või sotsiaalne kuuluvus.” (Ohvriabi...2002:7)

LISA 5. Joonis 2. *Stalking*'u levimus Euroopa Liidus

Figure 5.2: Prevalence of stalking in the EU, women's experiences since the age of 15 (%)

Joonis 2. *Stalking*'u levimus Euroopa Liidus (naiste kogemus alates 15. eluaastast)
(Violence...2014:85)

LISA 6. Ankeetküsimustik

Tere!

Olen Sisekaitseakadeemia Politsei- ja piirivalvekolledži kadett Kerly Simulman ja kirjutan lõputööd teemal „*Stalking* kui ahistamise erivorm: selle olemus ja viktimisatsioon”.

Stalking on ingliskeelne sõna, mis tähendab eesti keeles jälitamist või varitsemist. Selle sõnaga iseloomustatakse ka käitumismustrit, millega *stalking*'ut teostav isik (nn ahistaja) ahistab pidevalt ja korduvalt teist isikut ning kasutab selleks erinevaid taktikaid (nt soovimatute kingituste saatmine, SMS-id, telefonikõned, jälitamine/jälgimine tänaval vms). Nende tegevustega tekitab ta kannatanus hirmutunnet ja stressi ning häirib tema normaalset elu.

USA-s ja mitmes Euroopa riigis on *stalking* kriminaalkorras karistatav, kuid Eestis *stalking*'ut keelav seadus puudub. Kuna antud teemal puudub ülevaade hetkeolukorrast Eestis, siis ongi lõputöö eesmärk uurida *stalking*'u esinemist Eestis, selle taktikaid ning tagajärgi isikutele, kes on sattunud *stalking*'u ohvriks. Uurimuses osaledes saate anda panuse nimetatud valdkonna probleemide tuvastamisele ja teadvustamisele.

Eelnimetatud põhjustel vajan Teie abi uuringu läbiviimisel ning palun Teil vastata küsimustikule, lähtudes eespool toodud *stalking*'u mõistest ning seda ka juhul, kui Te ei ole ohvriks sattunud. Küsimustik on jaotatud viide ossa ning sisaldab endas kokku maksimaalselt 36 valikvastustega küsimust. Küsimustikule vastamine võtab hinnanguliselt aega 10–15 minutit.

Küsitlus on anonüümne ning selle tulemusi kasutatakse vaid statistilises analüüsis ning avaldatakse üldistatuna. Küsimuste korral võtke julgesti ühendust e-maili aadressil kerly.simulman@kad.sisekaitse.ee.

Ette tänades

Kerly Simulman

Politsei- ja piirivalvekolledži kadett

I osa – Informatsioon ahistaja kohta

Järgnevas osas selgitatakse välja Teie sattumine *stalking*'u ohvriks ning ahistajat puudutav informatsioon.

1. Kas Te olete sattunud *stalking*'u ohvriks? *

Vastamine ei eelda, et *stalking* oleks seotud saates osalemisega.

- Jah, korduvalt (enam kui kaks korda)
- Jah, paar korda
- Jah, ühe korra
- Ei ole

2. Kas Te tunnete/teate kedagi, kes on langenud *stalking*'u ohvriks? *

- Jah, tean/tunnen vähemalt ühte isikut
- Jah, tean/tunnen vähemalt paari isikut
- Jah, tean/tunnen mitut isikut
- Ei, ma ei tea/tunne kedagi

3. Kui Te tunnete/teate kedagi, kes on sattunud *stalking*' ohvriks, siis palun võimalusel kirjeldada Teile teadaolevaid andmeid tema juhtumist.

Allolevalt on kirjas punktid, millest lähtuvalt võite juhtumit kirjeldada:

- Kes sattus ohvriks, kas mees või naine? Tema vanus?
- Kes oli ahistajaks, kas tema ekspartner, sugulane, tuttav või võõras?
- Millise tegevusega/taktikaga ta *stalking*'ut teostas? Kas jälitas teda füüsiliselt, interneti teel vms?
- Millist mõju see ohvrile põhjustas?
- Kas ta pöördus abi saamiseks politsei poole? Kui pöördus, mis oli tulemus?

.....

4. Kas Te tunnete/tundsite oma ahistajat? *

Juhul, kui olete sattunud *stalking*'u ohvriks mitmel korral, lähtuge vastuste andmisel Teile raskemast juhtumist.

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

5. Mis soost on/oli Teie ahistaja? *

- Mees
- Naine
- Ei oska öelda

6. Kuivõrd Te tunnete/teate ahistajat? *

- Ekspartner (endine abikaasa, endine elukaaslane)
- Tuttav, keda tean/tundsin juba eelnevalt (sõber, sugulane, klassikaaslane, töökaaslane, ülemus vms)
- Isik, keda tean juhusliku kontakti läbi (keegi töölt, tänavalt, koolist vms)
- Võõras

7. Kui ahistaja on Teie ekspartner, kas olete kogenud tema poolt füüsilist, psühholoogilist või seksuaalset vägivalda teie suhte ajal? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Jah, füüsilist vägivalda
- Jah, psühholoogilist vägivalda
- Jah, seksuaalset vägivalda
- Ei, ma ei ole kogenud vägivalda

8. Kas Te oskate öelda ahistaja haridustaset? *

- Põhiharidus
- Keskkharidus
- Kutseharidus
- Kõrgharidus
- Ei oska öelda
- Muu, täpsustage

9. Teie arvamus, kas ahistaja oli *stalking*'u teo toimepanemise ajal alkoholi või narkootilise aine mõju all? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Jah, narkootikumide mõju all
- Jah, alkoholi mõju all
- Ei
- Ei oska öelda

II osa – Informatsioon *stalking*'u kohta

Järgnevas osas küsitakse *stalking*'u võimaliku motiivi ning taktika kohta.

10. Kas Te olete hetkel *stalking*'u ohver? *

- Jah
- Ei
- Ei oska öelda

11. Kui kaua *stalking* kestis/on kestnud? *

Palun valige sobiv variant.

..... päeva

..... kuud

..... aastat

12. Milliseid meetmeid olete *stalking*'u peatamiseks kasutusele võtnud? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Ma ei ole teinud midagi
- Ignoreerin ahistajat
- Võtsin kasutusele turvameetmed (nt paigaldasin majale/korterile turvasignalisatsiooni)
- Vahetasin oma telefoninumbri, e-maili aadressi
- Kolisin teise kohta elama
- Võtsin ühendust politseiga
- Taotlesin lähenemiskeeldu
- Muretsesin endale relva
- Muretsesin endale gaasi (pipragaas)
- Muu, täpsustage

13. Kas Te oskate öelda, mis võis/võib olla ahistaja **peamine** motiiv? *

- Tahab kättemaksu
- Tahab hirmutada
- Tahab kontrollida mu elu
- Tahab luua minuga suhet
- Tahab kontakti lastega

- Tahab raha
- Ei oska öelda
- Muu, täpsustage

14. Kas Te olete ise kunagi algatanud kontakti ahistajaga? *

- Jah
- Ei

15. Juhul, kui olete kontakti võtnud, siis mil moel olete talle olukorra ebanormaalsust püüdnud selgeks teha?

.....

16. Järgnevalt on esitatud nimekiri taktikatest, mida ahistaja võib kasutada. Palun märkige, milliseid *stalking*'u taktikaid olete kogunud ja kui sageli **keskmiselt** olete kannatanud selle taktika all? *

Ahistaja tegevus (taktika)	Mitte kunagi	Vähem kui üks kord kuus	Iga kuu	Iga nädal	Üks kord päevas	Enam kui üks kord päevas
Võttis minuga ühendust interneti teel						
Võttis minuga ühendust telefoni teel						
Võttis minuga ühendust kirja teel						
Kaasab mind soovimatutesse vestlustesse						
Andis, saatis või jättis mulle soovimatuid esemeid/kingitusi						
Solvas mind või mulle kalleid inimesi (nt hüüdnimed)						
Jälitas mind tänaval						
Levitas suuliselt informatsiooni, mis kahjustas minu mainet (laimas)						
Kirjutas/avaldas minust negatiivset ajakirjades/ajalehtedes						
Kirjutas/avaldas minust negatiivset sotsiaalvõrgustikes						
Kahjustas minu või minu lähedaste vara						
Ähvardas mind						
Ähvardas mulle lähedasi inimesi						

Vigastas mind füüsiliselt						
Vigastas füüsiliselt mulle lähedasi inimesi						
Tungis mu koju						
Ahistas mind tänaval (muus avalikus kohas)						
Filmis või pildistas mind						
Tegi mulle kõlvatuid ettepanekuid						
Saatis mulle kõlvatuid pilte						

17. Juhul, kui antud loetelus ei ole taktikat, mida Teie ahistaja kasutas või sagedus esines tabelis tooduga, siis täpsustage oma juhtumit siin ...

.....

III osa – *Stalking*'u tagajärjed

Järgnevas osas küsitakse *stalking*'u mõjude ja reaktsioonide kohta.

18. Milliseid mõjusid ja reaktsioone olete kogunud märkimisväärselt suurenenuna seoses *stalking*'uga? *

Minu märkimisväärselt suurenenud reaktsioonid on:	Jah	Ei
1. Häirivad mõtted või mälestused <i>stalking</i> 'ust		
2. Häirivad unenäod		
3. Hirm <i>stalking</i> 'u kordumise ees		
4. Unumisraskused		
5. Kergesti ärrituvus		
6. Endast välja minemine <i>stalking</i> 'ut meenutades		
7. Keskendumisraskused		
8. Hirmutunne võimalikest ohtudest mulle ja teistele		
9. Närvilisus või ehmumine millegi ootamatu peale		
10. Hirm üksinda väljas käia		
11. Usaldamatus inimeste suhtes		
12. Kättemaksumõtted		
Minu kehalised reaktsioonid (nt kui sündmus meenub) on:		
12. Kiire pulss		
13. Vererõhu muutused		
14. Kõhukrambid		
15. Seedehäired		
16. Higistamine		
17. Peapööritus		

18. Peavalu		
19. Kõhuvalu		
20. Värisemine		

19. Juhul, kui tabelis ei olnud mõju või reaktsiooni, mida *stalking* on Teile põhjustanud, kirjeldage seda siin ...

.....

20. Kas Te olete vajanud seoses *stalking*'uga psühholoogi või psühhiaatri abi? *

- Jah, olen pöördunud psühholoogi poole
- Jah, olen pöördunud psühhiaatri poole
- Ei, kuid olen mõelnud pöörduda nende poole
- Ei ole vajanud

IV osa – Kokkupuude politseiga

Järgnevas osas küsitakse Teie kokkupuute kohta politseiga seoses *stalking*'uga.

21. Kas Te olete teavitanud *stalking*'ust politseid? *

Arvesse võtta nii ametlikud kui ka mitteametlikud pöördumised, nt küsisite lihtsalt nõu, kuid avaldust ei esitanud.

- Jah, ühe korra
- Jah, paar korda
- Jah, mitu korda (kaks või rohkem)
- Ei

22. Kui Te ei ole, siis miks? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Ma lootsin, et *stalking* lõppeb ilma politsei sekkumiseta
- Ma kartsin, et politsei ei võta mind tõsiselt
- Ma ei tahtnud (häbi)märgistada ahistajat
- Tingituna eelmis(t)est negatiivse(te)st kogemus(t)est politseiga
- Ma ei uskunud, et politseist oleks abi olnud
- Ma kartsin, et ahistaja võib kätte maksta
- Ma olin/olen majanduslikult ahistajast sõltuv
- Mul ei olnud piisavalt tõendeid
- Muu, täpsusta

23. Kui Te palusite politseilt abi, kuidas politsei reageeris? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Nad ei teinud midagi
- Nad soovitasid võtta ühendust ohvriabiga
- Nad soovitasid mul pöörduda psühholoogi poole
- Nad ei võtnud mind tõsiselt
- Nad andsid mulle mõned nõuanded/juhised, kuidas ma peaksin edasi käituma
- Nad hoiatasid, rääkisid ise ahistajaga
- Nad pidasid ahistaja kinni
- Nad alustasid menetlust (uurimist)
- Nad suunasid mind teiste asutuste/institutsioonide poole
- Ma ei palunud politseilt abi
- Muu, täpsustage

24. Kui Te juhtumi suhtes alustati menetlust, siis millise seaduse alusel ahistajale kahtlustus/süüdistus esitati? *

- Karistusseadustik § 120 – ahistamine
- Karistusseadustik § 137 – eraviisiline jälitustegevus
- Ei oska öelda
- Muu, täpsustage

25. Kas Teie *stalking*'u juhtum jõudis kohtusse? *

- Jah jõudis
- Ei jõudnud, kuna uurimine peatati
- Ei oska öelda

26. Kui Teie juhtum jõudis kohtusse, siis milline oli kohtuotsus? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Ahistaja mõisteti õigeks
- Ahistajale mõisteti rahatrahv/rahaline karistus
- Ahistajale mõisteti tingimisi vanglakaristus
- Ahistajale mõisteti vanglakaristus
- Ahistaja suunati ravile (nt sundravi kinnises haiglas)
- Ei oska öelda
- Muu, täpsustage

27. Kui Teie juhtum ei jõudnud kohtusse, siis miks? *

Palun valige kõik variandid, mis sobivad.

- Politsei ütles, et ei saa midagi teha
- Kohtu jaoks olid tõendid ebapiisavad
- Ma võtsin oma kaebuse/avalduse tagasi
- Stalking* oli juba lõppenud
- Politsei proovis lõpetada *stalking*'ut alternatiivsete vahenditega
- Ei oska öelda
- Muu, täpsusta

28. Kas Te olete seoses *stalking*'uga taotlenud lähenemiskeeldu? *

- Jah
- Ei

29. Kui Te olete taotlenud lähenemiskeeldu, siis kas Teie taotlus on rahuldatud? *

- Jah
- Ei

30. Mida Teie arvates võiks Eestis *stalking*'u vastu võitlemiseks teha? *

- Tuleb võtta vastu *stalking*'ut keelav seadus
- Tuleks avalikustada ahistajad (nt meedia kaudu)
- Ei peaks midagi tegema
- Muu, täpsusta

V osa – Üldinformatsioon

Alljärgnevatel küsimustel vastuseid kasutatakse vaid statistilises analüüsis, eraldiseisvalt iga isiku andmeid uurimistöös ei kajastata.

31. Sugu *

- Naine
- Mees

32. Vanus*

- Alla 18
- 18–25

- 26–30
- 31–35
- 36–40
- 41–50
- 51–60
- 61–70
- üle 70

33. Rahvus*

- Eestlane
- Venelane
- Muu, täpsustage

34. Haridustase *

- Põhiharidus
- Keskharidus
- Kutseharidus
- Kõrgharidus
- Muu, täpsustage

35. Suhe tööga (põhitegevus) *

- Töötan (püsiv töökoht)
- Vabakutseline, töötan projektipõhiselt
- Õppur
- Töötu (ametlikult registreeritud Töötukassas)
- Ei tööta
- Kodune (nt lapsehoolduspuhkusel või muu põhjus)
- Pensionär
- Muu, täpsustage

36. Perekonnaseis *

- Vallaline
- Suhtes
- Vabaabielus
- Abielus
- Lesk

Täna vastamast!

LISA 7. Tabel 4. Ahistaja tegevus ja tegevuse sagedus

Tabel 4. Ahistaja tegevus ja tegevuse sagedus (%)

Ahistaja tegevus (taktika)/sagedus (%)	Mitte kunagi	Vähem kui üks kord kuus	Iga kuu	Iga nädal	Üks kord päevas	Enam kui üks kord päevas
Võttis minuga ühendust interneti teel	25	31	19	13	6	6
Võttis minuga ühendust telefoni teel	44	31	13	6	6	-
Võttis minuga ühendust kirja teel	69	6	6	19	-	-
Kaasab mind soovimatutesse vestlustesse	50	19	19	6	6	-
Andis, saatis või jättis mulle soovimatuid esemeid/kingitusi	69	19	12	-	-	-
Solvas mind või mulle kalleid inimesi (nt hüüdnimed)	56	25	13	6	-	-
Jälitas mind tänaval	56	31	6	6	-	-
Levitas suuliselt informatsiooni, mis kahjustas minu mainet (laimas)	56	13	19	6	6	-
Kirjutas/avaldas minust negatiivset ajakirjades/ajalehtedes	81	19	-	-	-	-
Kirjutas/avaldas minust negatiivset sotsiaalvõrgustikes	63	25	6	6	-	-
Kahjustas minu või minu lähedaste vara	94	6	-	-	-	-
Ähvardas mind	75	6	13	6	-	-
Ähvardas mulle lähedasi inimesi	81	13	-	6	-	-
Vigastas mind füüsiliselt	94	6	-	-	-	-
Vigastas füüsiliselt mulle lähedasi inimesi	94	6	-	-	-	-
Tungis mu koju	94	6	-	-	-	-
Ahistas mind tänaval (muus avalikus kohas)	81	13	6	-	-	-
Filmis või pildistas mind	69	19	6	6	-	-
Tegi mulle kõlvatuid ettepanekuid	62	13	13	6	6	-
Saatis mulle kõlvatuid pilte	82	6	6	-	6	-

LISA 8. Ohvrite täpsustused küsimustele nr 17 ja 30

Täpsustused küsimusele nr 17. Ohvri täpsustused ahistaja tegevuse kohta (esitatud muutmata kujul).

- 1. Ahistaja võttis ohvriga sotsiaalvõrgustiku kaudu ühendust ning uuris ohvri käest tema ning ka tema tuttava seksuaalse orientatsiooni kohta, lisaks kutsus ahistaja teda kohvikusse vestlema.*
- 2. Ahistaja saatis ohvri lähedasele e-maili teel tema kohta valeinformatsiooni. Kogus ohvri kohta infot sotsiaalvõrgustikest ning püüdis tungida ohvri meilikontole.*
- 3. Ahistaja püüdis äratada ohvris kaastunnet oma kehva tervisliku seisundi üle. Jälgis ohvri tegemisi ja käimisi ning arvustas ohvri käitumist.*
- 4. Ahistaja käis igal ohvri esinemisel ning soovis temaga lähemalt tutvuda, selline käitumine muutus häirivaks. Lisaks helistas ahistaja ohvrile ning sõitis talle taksoga koju järgi.*
- 5. Ahistaja helistas igal nädalal ohvrile korra või kaks, peamiselt nädalavahetusel kusagil 19.30 kuni 21.00 vahel. Telefonis ei rääkinud midagi, vaid hingeldas kõrva, kui ohver tahtis talle midagi tema arust sobimatut öelda või võttis keegi teine ohvri eest telefoni vastu, viskas ahistaja telefoni hargile.*

Täpsustused küsimusele nr 30. Respondentide muud ettepanekud *stalking*'u vastu võitlemiseks (esitatud muutmata kujul).

- 1. Nendele inimestele oleks vaja riigipoolset toetust professionaalseks abiks.*
- 2. Tuleks sisse seada tõhus vastuluure.*
- 3. Tuleks karmistada karistusi.*
- 4. Tuleks täpsemalt piiritleda *stalking* mõistet. Eesti õigusruumis jälgimist või avalike andmete kogumist ei saa pidada *stalking*'uks, kuna inimene vastutab ise info eest, mida ta avaldab ning tänaval, avalikus kohas, inimeste jälgimise lugemist selle alla on lihtsalt vale – tekitame rohkem kaasusi niigi ülekoormatud kohtusüsteemile, mis ei jõua kuhugi.*

5. *Politsei peaks tegelema ahistajatega, nendega rääkima ja selgitama olukorda, kui stalker neid ei kuula, tuleks anda asjale ametlik käik, sest ametiisiku korraldust on eiratud.*
6. *Kindlasti peab tegema mingi registri, kus on kõik stalker'id sisse pannud.*
7. *Lähenemiskeeld.*
8. *Tuleks võtta tõsisemalt, sest minu arvates on vale suhtumine, et enne kui minule füüsilist vägivalda ei ole sooritatud, siis nad ei saa midagi teha. Tekibki küsimus, kas ma pean siis ootama, et mind keegi läbi peksab, vägistab või ära tapab, enne kui keegi seda tõsiselt võtaks.*
9. *Luuu parem ohvriabisüsteem ja seadusandlik võimalus stalker süüdi mõista. Praeguses olukorras on see väga keeruline.*

LISA 9. Ohvrid, keda respondendid tunnevad/teavad

- 1. Ohvriks mees, ahistajaks võõras. Ahistaja otsis kontakti igal võimalikul moel, kasutades kõiki kanaleid (internet, telefon jne.), jälitas ka füüsiliselt. Ohver pidas seda tüütuks ja vahetas telefoninr jne. Politsei poole ei pöördunud.*
- 2. Estonia ohvrid ja laevajuhtkonna lähedased, keda erinevate riikide julgeolekuteenistuste poolt vahetult või vahendatult ähvardati, hirmutati, survestati jne. Enamik neist inimestest on lahkunud, mõned ka mitte päris loomuliku surma läbi. Jah, olen selle teemaga tegelenud aastaid. Sellega on tegelenud inimesed mitmes välisriigis läbi kohtusüsteemi kui ka muid demokraatia tööriistu kasutades.*
- 3. Naine. Tuttav jälitas internetis, telefonitsi, füüsiliselt. Põhjustas emotsionaalset pinget ja hirmu, ei pöördunud politseisse.*
- 4. Naine. Ahistajaks oli tema eksmees, kuna nad ei elanud koos, siis ta jälitas teda väljas. Emotsionaalselt kurnatud ja tundis hirmu, politseisse ei pöördunud, kuna oli lühikest aega.*
- 5. Naine, võõras. Interneti, telefoni teel. Ohver algul suhtles temaga, pärast ahistaja tahtis rohkemat. Ohver ei soovinud, kuid ahistaja käis ikka peale. Ohver oli suhteliselt tihti stressis pärast ahistajaga rääkimist. Politsei poole ei pöördunud, kuid rääkis mulle ja oma parimale sõbrannale sellest.*
- 6. Ühel talvisel õhtul neiu oli tagasiteel poest koju ning pani tähele, et tema taga liigub päris pikka aega mingi vari. Kui ta pööras pea tahapoole, siis vari oli ära kadunud või peitu pugunud. Kindluse mõttes otsustas neiu kontrollida, kas jälitatakse teda või lihtsal keegi läheb sama teed pidi koju. Õnneks oli tänaval mingi kamp noori, kes vestlesid omavahel, neiu läks nende juurde ja hakkas ka vestlema, samal ajal jälgides noormest, kes kõndis tema järel. Neiu pani tähele, et noormees väga pikalt vaatas tema poole, aga siiski liikus edasi. Neiu ütlemiste järgi ei olnud see esimene kord.*
- 7. See oli minu sõbranna. Tema mees kogu aeg jälgis teda. Pani kodus kaamerad, et näha, kas naine on kodus, kuulas ta telefonid pealt. Politseisse ta pöördus, siis kui läksid lahku.*
- 8. Naine. Võõras mees välismaalt. Kasutas internetti, kaarte ja kirjasid posti teel. Oli häiriv ja hirmus, et välismaalane teab nii palju isiklikke andmeid. Politseisse ei pöördunud.*